

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**СОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ
СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Виконала: студентка, iv курсу,
групи 6.0540-смк-з
спеціальності 054 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія
медіації і кримінології»
В.О. Матюхіна

Керівник: доцент кафедри соціології,
к.соц.н.,
М.А. Кулик

Рецензент: професор кафедри
соціології, доцент, д.філос.н.
В.О. Скворець

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління

Кафедра Соціології

Рівень вищої освіти   Бакалавр

Спеціальність   054 «Соціологія»

Освітня програма   «Соціологія медіації і кримінології»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.О. Скворець _____

07 грудня 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Матюхіній Вікторії Олександрівні

1. Тема роботи (проекту) Соціальні потреби впровадження сексуальної освіти в Україні

Керівник роботи Кулик М.А., к.соц.н.

Затверджені наказом ЗНУ від 18 січня 2024 року № 78-с

2. Строк подання студентом роботи 30 травня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи 1. Бялик О. В. Статева просвіта та дошлюбне виховання в США.

Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. праць Вип. 12.

Ч. 2. Київ, Інститут проблем виховання АПН України, 2008. 479 с. 2. Вялик О. В. Статеве

виховання школярів: європейський контекст : монографія. Київ: РВЦ «Візаві», 2016. 369 с.

3. Концепція сімейного виховання в системі освіти України на 2012-2021 роки «Щаслива

родина»: Схвалено Вченою радою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 14

листопада 2012 року №9. URL: <http://oipopp.ed-sp.net/node/11149> (дата звернення: 01.03.24).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Уточнити основні поняття дослідження: «соціальна потреба», «сексуальна освіта»

2. Розглянути історію соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження

сексуальної освіти світі 3. Розглянути методологічні засади та принципи дослідження

соціальної потреби впровадження сексуальної освіти 4. Проаналізувати реалізацію

соціальних освітніх програм, як інструменту практичного вирішення проблем відсутності та

нерозвиненості сексуального виховання в Україні; 5. Розглянути типи та форми сексуальної

освіти відповідно до особливостей запитів та соціальних потреб дітей, батьків та освітніх

установ 6. Порівняти міжнародний та український досвід впровадження програм сексуальної

освіти 7. Розглянути опитування як метод соціологічного дослідження соціальної потреби

впровадження сексуальної освіти в Україні 8. Розглянути апробацію результатів дослідження

соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні; 9. Надати рекомендації щодо

впровадження сексуальної освіти в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням об'єктів зв'язкових креслень)

---

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Кулик М.А., доцент кафедри соціології	11.12.23	11.12.23
Розділ 2	Кулик М.А., доцент кафедри соціології	02.02.24	02.02.24
Розділ 3	Кулик М.А., доцент кафедри соціології	05.04.24	05.04.24

7. Дата видачі завдання 07 грудня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Листопад 2023	<i>виконано</i>
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2023	<i>виконано</i>
3.	Робота над вступом	Січень 2024	<i>виконано</i>
4.	Робота над першим розділом	Січень 2024	<i>виконано</i>
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2024	<i>виконано</i>
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2024	<i>виконано</i>
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2024	<i>виконано</i>
8.	Робота над висновками	Травень 2024	<i>виконано</i>

Студентка _____ В.О. Матюхіна

Керівник роботи (проекту) _____ М.А. Кулик

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: складається з 59 сторінок, 37 позицій у списку літератури, 1 додатка.

СОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ, ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мета наукового дослідження: дослідити соціальну потребу впровадження сексуальної освіти в Україні через аналіз існуючої системи реалізації соціального регулювання в сфері сексуальної просвіти та можливість розвитку цієї галузі в Україні.

Об'єкт наукового дослідження: сексуальна освіта як механізм соціального регулювання у сфері сімейного виховання та соціалізації особистості.

Предмет наукового дослідження: соціальна потреба впровадження сексуальної освіти в Україні .

Методи наукового дослідження: опитування, соціологічне інтерв'ю.

Гіпотеза дослідження: впровадження сексуальної освіти в Україні відповідає актуальним соціальним потребам і сприятиме підвищенню рівня обізнаності, здоров'я та безпеки молоді.

Висновки: 1. Впровадження сексуальної освіти в Україні є необхідним для підвищення рівня обізнаності молоді щодо здорового та безпечного сексуального поведінки, що сприятиме зменшенню кількості незапланованих вагітностей та інфекцій, що передаються статевим шляхом.

2. Соціологічні дослідження показують високий рівень підтримки серед населення щодо впровадження комплексних програм сексуальної освіти в навчальних закладах, що вказує на готовність суспільства до таких змін.

3. Впровадження сексуальної освіти сприятиме формуванню відповідального ставлення до власного здоров'я серед молоді, а також зменшить соціальні стереотипи та дискримінацію, пов'язані з сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю.

SUMMARY

Thesis: consists of 59 pages, 7 references in the bibliography, and 1 appendix.

SOCIAL NEEDS, THE IMPLEMENTATION OF SEX EDUCATION

Objective of the research: to investigate the social need for the implementation of sex education in Ukraine by analyzing the existing system of social regulation in the field of sex education and the potential for the development of this sector in Ukraine.

Object of the research: sex education as a mechanism of social regulation in the field of family upbringing and socialization of the individual.

Subject of the research: the social need for the implementation of sex education in Ukraine.

Research methods: surveys, sociological interviews.

Hypothesis of the research: the implementation of sex education in Ukraine meets current social needs and will contribute to increasing awareness, health, and safety among youth.

Conclusions:

1. The implementation of sex education in Ukraine is necessary to increase youth awareness regarding healthy and safe sexual behavior, which will help reduce the number of unplanned pregnancies and sexually transmitted infections.

2. Sociological research shows a high level of public support for the implementation of comprehensive sex education programs in educational institutions, indicating society's readiness for such changes.

3. The implementation of sex education will promote responsible attitudes towards personal health among youth and reduce social stereotypes and discrimination related to sexual orientation and gender identity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1 Уточнення основних понять дослідження: «соціальна потреба», «сексуальна освіта».....	9
1.2 Історія соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти.....	11
1.3 Методологічні засади та принципи дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти.....	19
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	22
2.1 Інституціональні засади впровадження сексуальної освіти.....	22
2.2 Типи та форми сексуальної освіти відповідно до особливостей запиту та соціальних потреб дітей, батьків та освітніх установ.....	28
2.3 Міжнародний та український досвід впровадження програм сексуальної освіти.....	34
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	42
3.1 Опитування як метод соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні.....	42
3.2 Апробація результатів дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні.....	47
3.3 Рекомендації щодо впровадженні сексуальної освіти в Україні.....	49
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	55
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність роботи. Сексуальна освіта є однією з ключових складових суспільства, що стежить за гідністю та забезпечує гармонійний розвиток своїх громадян. У контексті сучасних реалій українського суспільства, де зростає значущість виховання взаєморозуміння та толерантності в родині, виникає настійна потреба впровадження сексуальної освіти. Сучасне суспільство стикається з рядом викликів, пов'язаних із швидкими змінами в соціальних, економічних та технологічних сферах. Саме у цьому контексті освіта для батьків про сексуальні аспекти набуває особливої важливості. Погляди та стереотипи, які існують у суспільстві, залишають свій відбиток на підходах до сімейного виховання.

Проблемна ситуація. Вирішення цих питань вимагає глибокого розуміння соціокультурних реалій, а також застосування наукових методів та підходів. Щодо питань про дорослішання та сексуальну освіту, згідно з дослідженням U-Report[21], 64% українських підлітків переважно звертаються за порадою до своїх однолітків. Запитання визрівають саме серед підлітків через відсутність якісної інформації та самовираження їхніх потреб.

Серед ключових дослідників та організацій, які активно працюють над цією темою: Дебора Т. Гордон, Дуглас Кірбі, Мері Е. Клінгерман, Сьюзен К. Мур, Кетрін Е. Блейкмор, Мелісса Дж. Гілард, Шарон Л. Кірбі.

Організації: Фонд Народонаселення ООН (UNFPA) в Україні: підтримує різноманітні програми та дослідження, спрямовані на впровадження комплексної сексуальної освіти в школах та інших освітніх установах. Громадська організація «Театр для діалогу»: проводить просвітницькі заходи та театральні постановки, що піднімають питання сексуальної освіти та гендерної рівності.

Об'єктом дослідження є сексуальна освіта як механізм соціального регулювання у сфері сімейного виховання та соціалізації особистості.

Предмет дослідження – соціальна потреба впровадження сексуальної освіти в Україні.

Мета – дослідити соціальну потребу впровадження сексуальної освіти в Україні через аналіз існуючої системи реалізації соціального регулювання в сфері сексуальної освіти та можливість розвитку цієї галузі в Україні.

Завдання:

- уточнити основні поняття дослідження: «соціальна потреба», «сексуальна освіта»;
- розглянути історію соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти світі;
- розглянути методологічні засади та принципи дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти;
- проаналізувати реалізацію соціальних освітніх програм, як інструменту практичного вирішення проблем відсутності та нерозвиненості сексуального виховання в Україні;
- розглянути типи та форми сексуальної освіти відповідно до особливостей запиту та соціальних потреб дітей, батьків та освітніх установ;
- порівняти міжнародний та український досвід впровадження програм сексуальної освіти;
- розглянути опитування як метод соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні;
- розглянути апробацію результатів дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні;
- надати рекомендації щодо впровадження сексуальної освіти в Україні.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що впровадження сексуальної освіти в Україні відповідає актуальним соціальним потребам і сприятиме підвищенню рівня обізнаності, здоров'я та безпеки молоді.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1 Уточнення основних понять дослідження: «соціальна потреба», «сексуальна освіта»

Розширення визначень ключових термінів дослідження: «соціальна потреба» та «сексуальна освіта» є ключовим у дослідженні обраної нами проблематики.

Поняття Соціальна потреба за визначенням Вербець Владислава можна розглядати як об'єктивну необхідність у задоволенні певних потреб чи вирішенні певних проблем в суспільстві, яка виникає з різноманітних факторів, таких як соціальні, економічні, культурні та політичні умови. Це може включати потребу у доступі до інформації, послуг, ресурсів або захисту прав, яка має значний вплив на благополуччя та розвиток суспільства в цілому.

«Сексуальна освіта» відноситься до процесу надання знань, умінь та цінностей, пов'язаних з сексуальністю та стосунками між людьми. Це включає в себе не лише біологічні аспекти сексуальності, такі як репродукція та захист від захворювань, але й соціокультурні та психологічні аспекти, такі як взаємовідносини, гендерна рівність, здорові стосунки та згода. Сексуальна освіта спрямована на розвиток здорових, свідомих та відповідальних індивідів, здатних приймати інформовані рішення щодо свого сексуального життя і взаємин з іншими.

Важливість сімейного виховання та соціалізації особистості для розвитку держави та забезпечення суспільної стабільності важко переоцінити. Одним з головних завдань в Україні є створення сприятливого середовища для всебічного і відповідального навчання та виховання дітей, як у школах, так і в сім'ї. Особливу увагу варто приділити сексуальній освіті, зважаючи на статистичні дані, що іноді можуть здаватися тривожними. В рамках міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді України» у 2018 році було проведено

дослідження серед підлітків. Виявилось, що 6,6% дівчат у віці 15 років вже мали статевий досвід, тоді як серед хлопців цей показник становив 18,5%. Середня вікова межа для першого статевого досвіду склала 15,1 років серед дівчат і 14,4 років серед хлопців. Додатково, серед тих, хто вже мав статеві стосунки, 23% не використовували жодних методів контрацепції. Ці дані підкреслюють необхідність комплексної сексуальної освіти, яка б охоплювала всі аспекти статевого здоров'я та безпеки. Перш за все, важливо, щоб навчальні заклади і сім'ї працювали разом, забезпечуючи дітей необхідними знаннями та навичками. Освітня система має адаптуватися до потреб сучасного суспільства, забезпечуючи доступ до інформації про засоби контрацепції, здорові стосунки та відповідальну поведінку. Використання іноземного досвіду та адаптація його до українських реалій може стати ключем до створення ефективної системи сексуальної освіти, яка сприятиме здоровому розвитку підлітків та зменшенню ризикованої поведінки серед молоді [20].

Щодо питань про дорослішання та сексуальну освіту, згідно з дослідженням U-Report [21], 64% українських підлітків переважно звертаються за порадою до своїх однолітків. Запитання визрівають саме серед підлітків через відсутність якісної інформації та самовираження їхніх потреб.

В Україні статева освіта не є формальною частиною шкільної програми: у школах немає спеціальних предметів, присвячених цій темі, і термін «статеве виховання» не вказано в законодавстві, зокрема в Законі «Про загальну середню освіту». Однак на практиці елементи сексуального виховання все ж інтегровані в навчальний процес через теми, включені до деяких обов'язкових предметів.

До завершення рекомендацій Міністерства освіти невизначено, як саме і коли повинна відбуватися вивчення питань сексуальної просвіти серед школярів. Темі представлені в хаотичному порядку, з пропусками важливих аспектів, навіть при наявності певних неточностей. Слід відзначити відсутність вивчення цих тем у програмі уроку «Основи життєдіяльності» для молодших та середніх школярів.

Замість цього, з 4 класу вже вводяться теми, пов'язані з ВІЛ та СНІДом. Навіть якщо ці теми включені у програму для середньої школи, соціологічне дослідження Державного інституту сімейної та молодіжної політики за 2017 рік свідчить про те, що лише 26% підлітків та дорослих у віці 14-34 років правильно визначають засоби запобігання передачі ВІЛ.

Якщо врахувати загальний шкільний план, обговорення статевих відносин із школярами розпочинається в 8 класі (14-15 років). Слід відзначити, що ця дискусія щодо сексуальної освіти обмежена питаннями розмноження і старається подавати теми з особливою обережністю, іноді ухиляючись від точних термінів. Наприклад, виписка з підручника Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. «Основи здоров'я»: «Інтимні відносини є невід'ємною частиною повноцінного життя більшості дорослих людей. Вони надають можливість виконати важливу роль у житті – стати батьками та подарувати життя новій людині, виконуючи тим самим одне з основних людських призначень. Крім репродуктивної функції, інтимні стосунки також сприяють емоційному та психологічному благополуччю, допомагаючи людям будувати міцні та довірливі стосунки».

Недостатня освіченість у школі під час навчання підштовхує підлітків до пошуку інформації в інших джерелах. Лише 12% отримали інформацію від батьків. Ці дані можуть вражати, але вони логічно пояснюють зниження віку початку статевого життя та підліткових вагітностей. З іншого боку, батьки підтримують ідею введення статевого виховання у шкільну програму. 84% українських батьків висловлюють підтримку ідеї включення тем сексуальної освіти в навчальну програму [45].

1.2 Історія соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти

Розділ можна розпочати з огляду історії дослідження сексуальної освіти в соціології. Починаючи з ранніх робіт класичних соціологів, можна переходити до

більш сучасних підходів до аналізу сексуальної освіти в контексті сучасного суспільства.

Після цього можна розглянути соціогуманітарне осмислення сексуальної освіти, зокрема шляхи, якими вона розглядається через призму культурних, ідентичних та гендерних аспектів. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти, як сексуальна освіта сприймається та реалізується в суспільстві, а також які соціальні норми та цінності впливають на її впровадження та сприйняття.

Щодо поняття соціальної потреби, варто розглянути його в контексті соціологічної теорії. Соціальна потреба визначається як відчуття необхідності у певних ресурсах або послугах для забезпечення задоволення базових потреб та підтримки життєвого рівня. У впровадженні сексуальної освіти прояв соціальної потреби може виявлятися через прагнення суспільства до забезпечення інформованості та безпеки у сфері сексуальності, а також через потребу відповідати на змінні соціокультурні вимоги та норми щодо стосунків і сексуальності.

Естонія. Естонія стала першою країною серед колишніх республік СРСР, яка офіційно впровадила сексуальну освіту у шкільну програму. Згодом ця програма поступово розширювалася та була впроваджена у всіх навчальних закладах, ставши обов'язковою та комплексною. Основою програми став курс «Навчання про людину», який розпочинається з 2-го класу (8 років) і продовжується до 8-го класу (14 років). Метою цього курсу є формування у школярів навичок спілкування та прийняття рішень, виховання гуманних цінностей і поваги до сім'ї, а також популяризація здорового способу життя. З другого класу діти вивчають основи репродуктивної системи, різноманітність світу та повагу до інших. Підготовка до перших ознак дорослішання починається з 5-го класу (11-12 років), причому значна частина занять для 12-річних спрямована на розвиток толерантності та емпатії.

Важливо зазначити, що шкільна освіта не є єдиним джерелом статевого виховання в Естонії. На початку 1990-х років естонські активісти створили перші клініки, дружні до молоді, з метою пропаганди безпечного сексу та профілактики ПСШ і підліткової вагітності. Ці клініки не обмежуються медичними послугами, а також функціонують як центри сексуальної освіти. В цих клініках фахівці проводять курси для молоді, заповнюючи прогалини в їх знаннях. Ці заходи є настільки важливими, що в них бере участь близько 40% естонської молоді у віці від 10 до 19 років. Крім того, медичний персонал часто допомагає вчителям у проведенні уроків статевого виховання [34][30]

Франція. У Франції створення Вищої ради з питань сексуальної освіти у 1973 році стало важливим кроком у напрямку забезпечення молоді якісною інформацією про сексуальність та підготовки кваліфікованих фахівців у цій галузі. До складу ради увійшли представники державних установ, експерти та педагоги. Основною метою цієї ради було розробити стандарти для освітніх заходів, спрямованих на молодь. У Франції сексуальна освіта стала обов'язковою у школах ще у 2001 році. З 6 років діти отримують уроки з цієї теми щонайменше тричі на рік. На цих заняттях порушуються різні аспекти, включаючи безпеку, гігієну, міжособистісні відносини, процес дорослішання та фізичні зміни. Міністерство освіти активно навчає лікарів, медсестер, соціальних працівників та вчителів, щоб вони могли відверто та професійно обговорювати ці питання з учнями. Сучасна сексуальна освіта враховує не лише біологічні аспекти, але й емоційні, соціальні, культурні та етичні. Цей комплексний підхід сприяє розвитку молоді та формуванню здорових стосунків і позитивного ставлення до власної сексуальності. Як у Нідерландах, Швеції та Німеччині, у Франції етнічна та релігійна різноманітність суспільства вплинула на підходи до сексуальної освіти. Щоб уникнути конфліктів та забезпечити інклюзивність, уроки проводяться з максимальною толерантністю та увагою до різноманітності учнів. Програма спрямована на формування толерантного ставлення до різних культурних та

релігійних традицій, а також на розвиток навичок критичного мислення та самостійного прийняття рішень. Крім того, важливу роль у сексуальній освіті відіграють громадські організації та молодіжні центри, які пропонують додаткові освітні програми та консультації. Такі заходи допомагають забезпечити всебічний підхід до сексуальної освіти, що включає не тільки теоретичні знання, але й практичні навички. Усі ці заходи спрямовані на формування здорових та відповідальних стосунків серед молоді, а також на попередження проблем, пов'язаних з підлітковою вагітністю та інфекціями, що передаються статевим шляхом [41].

Німеччина. Федеральний центр освіти про здоров'я (BZgA), Міністерство сім'ї, людей літнього віку, жінок і молоді (BMFSFJ), а також Міністерство охорони здоров'я є ключовими установами, що формують політику в сфері сексуальної освіти в Німеччині. Хоча на федеральному рівні існують загальні рекомендації, кожна з 16 федеральних земель має автономію у впровадженні власних методів навчання. Це дозволяє враховувати регіональні особливості та потреби учнів, забезпечуючи гнучкість у підходах до навчання. Німецькі школи розробляють індивідуальні курси, що сприяють зниженню поширення ВІЛ/СНІДу та інших інфекцій, що передаються статевим шляхом. Ці курси дозволяють вчителям адаптувати навчальні матеріали відповідно до актуальних потреб учнів. Зміст уроків регулярно оновлюється, щоб відповідати сучасним тенденціям та соціальним змінам. На сьогодні особлива увага приділяється питанням сексуальної згоди, гендерної рівності та різноманітності сексуальних орієнтацій.

У вересні 2016 року Німеччина оновила національну програму з сексуальної освіти, включивши до неї важливі компоненти, що навчають дітей толерантному ставленню до ЛГБТ-спільноти та одностатевих стосунків. Це оновлення спрямоване на формування у молоді поваги до різних сексуальних ідентичностей та протидію дискримінації. В рамках цієї програми велика увага приділяється

вихованню толерантності та розумінню різноманіття, що є важливими аспектами сучасної сексуальної освіти.

Завдяки такому підходу, німецькі школи сприяють формуванню у молоді свідомого та відповідального ставлення до власної сексуальності та здоров'я, а також виховують повагу до інших людей незалежно від їхньої сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Окрім державних програм, у Німеччині активно діють громадські організації, які надають додаткові освітні ресурси та консультації для молоді. Вони проводять семінари та тренінги, спрямовані на підвищення обізнаності щодо сексуального здоров'я та формування відповідального ставлення до власного тіла та стосунків. Також варто зазначити, що значну роль у статевому вихованні відіграють батьки. Школи заохочують батьків до активної участі в обговоренні питань сексуальної освіти, проводячи зустрічі та консультації, які допомагають їм краще зрозуміти та підтримати своїх дітей у цій сфері. Загалом, підхід Німеччини до сексуальної освіти є комплексним і багаторівневим, що дозволяє охопити всі важливі аспекти сексуального здоров'я та розвитку молоді [32].

Англія. Уряд Англії оголосив про обов'язковість сексуальної освіти ще в 2008 році, але відповідний закон було прийнято лише в березні 2017 року. Відтоді предмет «Sex and Relationship Education» (Сексуальна та стосункова освіта) почали викладати як у приватних, так і в державних школах (раніше це було обов'язковим лише для державних закладів). Дітей у Англії починають навчати основам побудови здорових стосунків з чотирьох років, хоча батьки мають право звільнити своїх дітей від участі у цих заняттях. Нова програма сексуального виховання була розроблена як відповідь на сучасні виклики, адже раніше використовувались застарілі підручники від 2000 року, які зосереджувалися переважно на темах шлюбу та стабільних стосунків, не враховуючи нових потреб та реалій сучасного світу. Унікальність британського підходу до сексуальної освіти полягає в успішній боротьбі з підлітковою вагітністю. У 1999 році Лейбористська партія

Великобританії впровадила стратегію з метою зменшення кількості вагітностей серед підлітків. Ця стратегія передбачала подвоєння зусиль для досягнення цілі, яка спочатку здавалася недосяжною. Однак результати перевищили всі очікування. У 2016 році Великобританське Національне статистичне управління зафіксувало найнижчий рівень вагітностей серед підлітків з кінця 1960-х років - лише 14,5 випадків на 1000 дівчат віком від 15 до 19 років. Це означало, що вперше з 1947 року кількість вагітних підлітків стала меншою за кількість вагітних жінок віком старше 40 років. Британські школи враховують цілісний підхід до сексуальної освіти, який охоплює не лише біологічні аспекти, але й емоційні, психологічні та соціальні аспекти. Особлива увага приділяється питанням згоди, поваги до партнерів та важливості здорових стосунків. Цей підхід сприяє формуванню в молоді відповідального ставлення до сексуальності та міжособистісних відносин, що допомагає уникнути небажаних наслідків та підтримує здоровий спосіб життя.

Окрім цього, англійські школи активно працюють над розвитком емоційної грамотності учнів, що включає навчання навичкам комунікації, розуміння і поваги до себе та інших. Це сприяє створенню безпечного і підтримуючого середовища, де молодь може отримувати необхідні знання та підтримку для прийняття обґрунтованих рішень у своїх стосунках.

Крім того, у програму входять теми гендерної рівності та різноманітності сексуальних орієнтацій, що сприяє формуванню толерантного і відкритого суспільства. Таким чином, англійська система сексуальної освіти є комплексною та багатоаспектною, спрямованою на всебічний розвиток молоді та підготовку її до дорослого життя у сучасному світі [30].

Швеція. Сексуальне виховання стало обов'язковим предметом у шведських школах у 1955 році, проте перші уроки на цю тему проводилися ще на початку 20 століття в школі для дівчат у Стокгольмі. У 1970 році в Швеції почали відкривати підліткові клініки, які стали важливим доповненням до системи сексуального виховання, забезпечуючи молодь доступом до медичних послуг і ліків для

підтримки сексуального здоров'я. Відмінною рисою шведського суспільства є практично повна відсутність громадського опору щодо відкритості та чесності у питаннях сексуальної освіти. Батьківські скарги зазвичай стосуються лише якості навчальної програми, тоді як заборона на статеve виховання навіть не розглядається. Сьогодні шведські діти починають навчання з тем гігієни та будови тіла. Більшість населення вважає, що основи сексуальної освіти мають викладатися з 3-5-річного віку. У багатьох шведських школах створені спеціальні команди з вчителів, медсестер, а іноді навіть студентів, які розробляють навчальні програми, щоб зробити уроки статевого виховання максимально ефективними і цікавими. Основні курси сексуального виховання проводяться у 5-му, 8-му та 9-му класах. Важливим аспектом шведської системи сексуальної освіти є дестигматизація. Вже в початковій школі дітей знайомлять з темами одностатевих стосунків та вчать поважати людей незалежно від їхньої статі та сексуальних уподобань. Особлива увага приділяється питанню згоди та взаємної поваги у стосунках. Це формує у молоді толерантність та відкритість до різноманітності, що є основоположними цінностями шведського суспільства [28; 33].

У 2009 році ЮНЕСКО випустила посібник зі статевого виховання під назвою «Міжнародні технічні рекомендації щодо сексуальної освіти: підхід, заснований на фактах, для шкіл, вчителів та медичних працівників». Головна мета цього документа полягає у забезпеченні молоді точною, достовірною та об'єктивною інформацією про сексуальність, адаптованою до їхнього віку та культурних особливостей. Посібник покликаний допомогти особистостям розкрити свої потенційні можливості, розвинути необхідні навички для ефективного спілкування, прийняття обґрунтованих рішень та уникнення ризиків, пов'язаних із сексуальністю. Він слугує керівництвом для створення навчальних програм зі статевого виховання, які відповідають сучасним викликам. У 2013 році Європейський парламент видав брошуру під назвою «Політики щодо сексуальної освіти в Європейському Союзі», яка детально розглядає підходи та стратегії,

застосовувані в різних країнах ЄС. Цей документ спрямований на гармонізацію підходів до сексуальної освіти, забезпечуючи молодь всебічними знаннями, що охоплюють біологічні, емоційні, соціальні, культурні та етичні аспекти сексуальності. У брошурі підкреслюється важливість інтеграції питань гендерної рівності, прав людини та поваги до різноманітності у навчальні програми. Це сприяє створенню освітнього середовища, де молодь може отримувати всебічну освіту, необхідну для їхнього розвитку та гармонійного життя у сучасному суспільстві.

Посібники ЮНЕСКО та Європейського парламенту є важливими кроками на шляху до створення єдиного підходу до сексуального виховання, яке враховує специфіку кожної країни та сприяє формуванню здорового і відповідального ставлення до питань сексуальності серед молоді [37]. У висновку розділу «Історія соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти» можна підкреслити значущість дослідження історії та еволюції сексуальної освіти через призму соціологічного підходу. Проаналізувавши розвиток цього напрямку, від класичних соціологів до сучасних досліджень, стає зрозумілим, як змінювалися соціокультурні уявлення про сексуальність та освіту в цілому.

Важливим аспектом є також вивчення соціальної потреби впровадження сексуальної освіти. Аналізуючи цю потребу через соціологічну лінзу, можна розкрити не лише прагнення суспільства до інформованості та безпеки у сфері сексуальності, але й глибше розуміння соціокультурних вимог і норм, що впливають на цей процес.

Отже, розділ дозволяє краще зрозуміти важливість соціологічного підходу до вивчення сексуальної освіти та соціальних потреб, які вона задовольняє. Він створює основу для подальших досліджень та розробки програм, спрямованих на вдосконалення сексуальної освіти та задоволення соціальних потреб суспільства в цій сфері.

1.3. Методологічні засади та принципи дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти

На сьогоднішній день, сексуальне виховання стає предметом значного інтересу українського суспільства. Цей інтерес обумовлений зростанням підліткових вагітностей та збільшенням числа абортів серед молоді. Негативні тенденції у цій сфері наводять на необхідність розгляду питань сексуальної освіти та підвищення рівня свідомості молоді щодо сексуальності та відповідального ставлення до них.

Порівнюючи з досвідом країн Європи, де вже вдалося запровадити ефективні програми сексуальної освіти, та ініціативами в Україні, можна зрозуміти важливість якісного інформування батьків. Саме вони відіграють ключову роль у формуванні свідомих та відповідальних підлітків, здатних здійснювати обґрунтовані рішення в сфері статевого життя.

Для досягнення цієї мети важливо сприяти розвитку ініціатив, спрямованих на покращення сексуальної освіти в Україні. Такі проекти можуть включати проведення відкритих лекцій, розробку інформаційних матеріалів для батьків та підлітків, а також організацію тренінгів для педагогів та медичних працівників.

Загальнонаціональні ініціативи, спрямовані на підвищення рівня обізнаності та формування позитивних стереотипів у сфері сексуальності, є ключовими у вирішенні цього проблемного питання. Такі заходи можуть стати основою для побудови здорового та відповідального суспільства, де кожна особа має можливість здійснювати свої права та обирати здоровий спосіб життя.

Методологічні засади дослідження сексуальної освіти визначаються різноманітністю факторів, що впливають на цей процес. Ці засади включають інтердисциплінарний підхід, що об'єднує соціологію, психологію, медицину, педагогіку та правознавство. Такий комплексний підхід дозволяє краще розуміти та вирішувати проблеми, пов'язані з сексуальним вихованням. Емпіричне дослідження є ключовим елементом у зборі даних про знання, ставлення та

поведінку молоді щодо сексуальної освіти. Воно включає якісні та кількісні методи, такі як опитування, інтерв'ю, фокус-групи тощо. Порівняльний аналіз досвіду інших країн допомагає виявити найкращі практики та адаптувати їх для використання в Україні. Це сприяє оцінці ефективності різних підходів та методик. Аналіз історичних аспектів розвитку сексуальної освіти в Україні та інших країнах допомагає зрозуміти, які методи працювали раніше і чому.

Принципи дослідження, такі як науковість, етичність, комплексність, контекстуальність, прагматичність та гендерна чутливість, є важливими у забезпеченні якісної та ефективної розробки програм сексуальної освіти. Залучення молоді до розробки та впровадження програм сексуальної освіти дозволяє враховувати реальні потреби та проблеми, з якими стикаються підлітки.

У цьому розділі були розглянуті основні методологічні засади та принципи, які необхідно враховувати при дослідженні соціальної потреби впровадження сексуальної освіти. Аналіз літератури та існуючих досліджень дозволив визначити комплексний підхід до вивчення цього питання, який включає як кількісні, так і якісні методи дослідження.

Перш за все, було встановлено, що для ефективного дослідження необхідно застосовувати міждисциплінарний підхід, який об'єднує соціологічні, педагогічні, психологічні та медичні аспекти. Такий підхід дозволяє врахувати всі фактори, що впливають на формування потреби у сексуальній освіті серед різних соціальних груп.

По-друге, важливим аспектом методології є використання репрезентативної вибірки для проведення соціологічних опитувань та анкетувань. Це дозволяє отримати достовірні та узагальнені дані про ставлення населення до сексуальної освіти, рівень обізнаності та готовність до впровадження таких програм у навчальних закладах.

Крім того, виявлено, що ефективне дослідження потребує застосування методів глибинних інтерв'ю та фокус-груп, що дозволяє детальніше зрозуміти

мотиви, страхи та очікування різних соціальних груп щодо сексуальної освіти. Ці методи дають можливість отримати якісну інформацію, яка доповнює кількісні дані і дозволяє формувати більш точні рекомендації.

У ході дослідження було визначено, що для підвищення рівня довіри до зібраних даних важливо забезпечити конфіденційність та анонімність респондентів. Це сприяє більш відкритим та чесним відповідям, що підвищує якість дослідження.

Нарешті, аналіз літератури та існуючих програм показав, що успішне впровадження сексуальної освіти вимагає адаптації програм до культурних та соціальних особливостей конкретного регіону. Це означає, що методологія дослідження повинна враховувати місцеві контексти та специфіку для розробки ефективних освітніх стратегій.

Таким чином, розділ «Методологічні засади та принципи дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти» встановлює, що комплексний та міждисциплінарний підхід, поєднання кількісних та якісних методів, забезпечення репрезентативності та конфіденційності, а також врахування місцевих особливостей є ключовими для проведення ефективного та достовірного дослідження.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1 Інституціональні засади впровадження сексуальної освіти

Обговорення сексуальності завжди було складним, особливо з морально-етичного погляду. Протягом багатьох років ця тема вважалася чутливою і несприйнятною для відкритого обговорення. Проте в сучасному світі вона все частіше привертає увагу відповідних спеціалістів з різних галузей гуманітарних і соціо-наук. Зростаючий обсяг знань і інформації про сексуальне життя, охоплюючи соціокультурний, біологічний, педагогічний і психологічний аспекти, залишається актуальним як для дослідників, так і для широкої громадськості. Проте на сьогоднішній день дефіцит наукових досліджень, присвячених проблемі сексуального виховання, сексуальної просвіти та сексуальної культури суспільства, є очевидним. Це обумовлено розривом між рівнем інформованості населення щодо теоретичних аспектів сексуального життя та щоденними реаліями. Вирішення цього питання вимагає вдосконалення системи сексуальної соціалізації українського суспільства [3].

Розповсюдження проституції та різноманітних сексуальних орієнтацій, насильство в сім'ї, економічна нестабільність, накладання стереотипів щодо чоловічої агресії, що призводить до зростання кримінальних подій із сексуальним підґрунтям, спад моральних цінностей, відсутність правового захисту приватного життя, сприйняття сексуальності у спрощеній, вульгаризованій формі, поширення сексуальних розладів - лише деякі з проблем, що виникають внаслідок сексуальної дезорієнтації. Це контекст, в якому формується сучасна сексуальна культура, яка виникає внаслідок статевої соціалізації та впливає на формування особистості та міжособистісні взаємодії в різних сферах суспільства.

Одним з аспектів виховання є статеve виховання. Його актуальність зумовлена періодами трансформації у формуванні української молоді. Важливо

пам'ятати, що це лише одна складова загального виховного процесу, який здійснюється не лише в сімейному середовищі, але й на навчальних закладах. Цей аспект має велике значення для державного регулювання, оскільки формування здорового національного спадку потребує впливу на сексуальний розвиток, який забезпечується не тільки родинною, але й комплексною системою виховання. Статеве виховання є системою медико-педагогічних заходів.

Необхідно застосовувати соціальне регулювання в двох аспектах. Це означає, що об'єктом не мають бути лише діти та молодь, але й їхні батьки. Підготовка та саморозвиток батьків також повинні продовжуватись та якісно змінюватись у контексті виховання дітей, а не тільки у розглянутому питанні. Проте, ускладнення з викладання сексуальної освіти дітям або молоді з боку батьків виникає через чутливість теми та невміння обрати належну форму або метод пояснення деяких аспектів, які мають біологічне або психологічне пояснення. Тому, коли ми розглядаємо сексуальну та статеву освіту, важливо включити до суб'єктів учасників сімейного середовища [8]

Кожен акт втручання, корекції або навчання повинен ґрунтуватись не на суб'єктивно обраних методах. Науковість знання виступає як один з критеріїв успішної реалізації плану та досягнення поставлених цілей. Процес інституціоналізації наукового знання, або у інших словах освітнього соціального інституту, складається з ряду послідовних етапів. Інституціоналізація наукового знання починається в період накопичення проблематики та матеріалу з даного питання. Питання сексуальності завжди викликали інтерес завдяки своїй дуальності в ставленні до них ще з давніх часів. З тих пір обсяг матеріалу значно збільшився, оскільки зростає інтерес суспільства до обговорення цієї тематики. Протягом останнього століття ми спостерігаємо тенденцію до актуалізації та привернення уваги до цієї актуальної теми. Крім того, кількість досліджень на тему сексуальності, які включають медичний, біологічний, психологічний та історичний аспекти, постійно зростає. Популяризовані журнали (здебільшого

жіночі), авторські блоги, які мають мільйони переглядів щоденно, та інші публікації в Інтернеті, в тому числі в соціальних мережах, також знаходяться серед джерел інформації. Зрозуміло, що такий тип інформації не завжди має наукову достовірність, але його вплив набагато більший, ніж у випадку наукової літератури. Більше того, на сучасному етапі критерії науковості знань стоять на дуже низькому рівні, що породжує проблему недостовірності результатів досліджень і розповсюдження так званого «квазізнання» [4]

Літературні матеріали, що досліджують культуру сексу з точки зору таких наук, як соціологія, філософія, культурологія та педагогіка, доволі рідкісні. Незважаючи на активність видавничої сфери та доступність різноманітних тем, терміни, як-от «сексуальна культура», «статеве життя», «сексуальна активність», «сексуальна позиція», «психосексуальна поведінка», часто використовуються як синоніми. Це є значною проблемою у сфері статевого виховання через відсутність єдиного визначення та чіткого розмежування цих понять. Різні інтерпретації і відсутність загальноприйнятих тлумачень створюють значні труднощі. Наразі існує серйозна проблема недостатньої освіченості у сексуальних питаннях та слабкої спрямованості роботи у сфері статевого виховання і просвіти. Аналіз літератури теологічного та педагогічного спрямування свідчить про різноманіття педагогічних систем, механізмів, концепцій та підходів до формування і вдосконалення сексуальної культури в різних соціальних інститутах і групах. Перш ніж обговорювати популяризацію методів і механізмів регулювання статевого виховання та статевого життя загалом, важливо розглянути виникнення науки, що вивчає ці явища. Наукова галузь, яка займається дослідженням питань статевого життя у соціальному контексті, називається сексологією. Ця наука відома в Україні, але часто її гуманітарний аспект розглядається переважно з медичної точки зору, включаючи медичну сексологію та медичну психологію. Це звужує розуміння теми, обмежуючи її лише до медичних аспектів і залишаючи поза увагою культурологічні та соціологічні виміри. Важливо підкреслити, що для

ефективного статевого виховання необхідно враховувати різні наукові підходи та інтегрувати знання з соціології, філософії, культурології та педагогіки. Це сприятиме більш глибокому розумінню і визнанню сексуальної культури як важливого елементу суспільного життя та особистого розвитку. Через це дисципліна не викладається у гуманітарних університетах або викладається лише як факультативний курс, а шкільна освіта не звертає на неї увагу, залишаючи цю тему на самостійне вивчення. Відомий філософ епохи Відродження висловив свої думки про ставлення людей до сексуальної тематики у своїй знаменитій книзі «Опити». Його погляд знайшов підтримку серед інших авторів світової літератури і вплинув на розвиток філософії та культури Відродження та Нового часу. Багато мислителів, таких як Френсіс Бекон, Жан-Жак Руссо, Вольтер, Дені Дідро, Лев Толстой і багато інших, цитували Монтеня в своїх творах. Автор стверджує, що це відчуження стає більш очевидним, оскільки питання, пов'язані зі статевим актом, стають все менш прийнятними для вільних обговорень і, навіть більше, вважаються неетичними. В наш час обговорення сексуальних тем стають табу, навіть у тих випадках, коли інші менш приємні теми, такі як вбивства або зрада, активно обговорюються в ЗМІ і в повсякденних розмовах. Це веде до того, що мовчання про сексуальні питання стає причиною відсутності знань і, в кінцевому результаті, до негативних наслідків [18].

Так само, як і будь-яка інша галузь науки, сексологія пройшла свій етап розвитку, і на сьогоднішній день вона представляє собою різноманітну науку, що містить, можливо, найбільшу кількість підходів до її розуміння. Зміни в суспільному житті і свідомості, а також в самосвідомості, викликали переосмислення самого поняття «сексологія». Багато вчених, таких як К. Імелінський, Т. Бостанжиев, та інші дослідники, намагалися розширити предметну область досліджень, що призвело до невизначеності самого об'єкта дослідження. Проте, найбільш прийнятним визначенням сексології є розгляд її як міждисциплінарної області знань, що вивчає стать та сексуальність, її предметом є

поведінка людини та її активність в соціокультурному середовищі та її вплив на нього, а об'єктом є сама людина. Важливою річчю є те, що дослідження сексуальної поведінки не є об'єктом сексологічних досліджень [13].

Проте, недоліки у навчанні студентів, їхні потреби та бажання, викликали потребу в трансформації системи освіти. Фахівці вважають, що державне втручання у статевий розвиток повинно починатися ще на стадії дошкільної освіти і тривати протягом усього періоду навчання у школі. Однак, кожна країна обирає власний підхід до цього питання [6].

У контексті України, поки закордонні учні та студенти вивчають аспекти полового дозрівання та інші теми, що стосуються цього питання в рамках своїх навчальних закладів, інтернет стає основним джерелом інформації для сучасної молоді з різних питань, у тому числі й сексуальних відносин. Результати щорічного дослідження, проведеного в рамках міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді», підтверджують цю тенденцію: першим у списку джерел інформації виступає інтернет, за яким слідують телебачення та друзі; менша частина отримує інформацію від батьків про сексуальні стосунки, а лише невелика частка від медичних працівників. Ця динаміка залишається стійкою протягом років. Аналітики та експерти вважають, що саме інтернет негативно впливає на формування сексуальних та гендерних стереотипів, більшість з яких не відповідають реальності, а деякі створюють шкідливі уявлення, спонукаючи до отримання неякісних знань та формування фальшивих уявлень. Окремою проблемою є сприйняття порнографії як норми у сексуальному житті та уявлень про гендерні ролі в цьому контексті [7].

Можна припустити, що в Україні концепція «сексуальна освіта» поки що залишається тільки на рівні теоретичного розгляду і перебуває у процесі розбіжностей в сприйнятті. Стандарти освіти, розроблені ООН, призначені для вирішення розбіжностей у підходах до питань про необхідність сексуальної освіти, а також методів і часу її надання. Вважається, що достатнім для засвоєння знань,

навичок та навичок у сфері статевого життя є вивчення біології та основ здоров'я. У деяких випадках ця картинка ускладнюється за рахунок християнської етики, яка сприймається як обмеження та страх перед природними знаннями.

Тематика, що стосується планування сім'ї, часто розглядається поверхнево, без детального аналізу нюансів і специфічних аспектів. Натомість, значна увага приділяється страхам, пов'язаним із певними питаннями. Окрім того, роль держави у сфері статевого виховання у початкових школах є недостатньою. Наприклад, впровадження міжнародного досвіду щодо факультативних занять з протидії ВІЛ/СНІДу можливе лише для вчителів, які пройшли спеціальну підготовку, але інформація про такі курси залишається недоступною. Як результат, ці факультативи часто існують лише на папері і не реалізуються у навчальних закладах. Програми, що були згадані раніше, мають значні відмінності, навіть якщо вони регулюються Стандартами, і їх впровадження суттєво різняться. Рівень розуміння важливості такого розвитку дитини у межах навчальних закладів також варіюється. Уроки, які проводяться в інших країнах, важко уявити у сучасних українських школах або вищих навчальних закладах, не кажучи вже про дошкільну освіту. Багато науковців підтримують ідею раннього втручання фахівців, оскільки статеве виховання є важливою частиною соціалізації, що починається з народження дитини. Звіти UNAIDS свідчать про значний рівень поширення ВІЛ в Україні, а також про кримінальні ситуації, спричинені нав'язаними стереотипами і сформованою сексуальною поведінкою громадян. Це підкреслює необхідність ефективного статевого виховання, яке може змінити ситуацію, починаючи з раннього віку. Для покращення ситуації необхідно впроваджувати сучасні та комплексні програми статевого виховання, що враховують найкращі міжнародні практики. Важливо, щоб ці програми були доступні не лише для вчителів, які пройшли спеціальну підготовку, але й для широкого загалу. Це допоможе формувати у дітей правильні уявлення про статево

життя, здорові стосунки та відповідальну сексуальну поведінку, знижуючи рівень поширення ВІЛ та інших інфекцій, що передаються статевим шляхом [10]

2.2 Типи та форми сексуальної освіти відповідно до особливостей запиту та соціальних потреб дітей, батьків та освітніх установ

В багатьох країнах вивчення цієї теми є обов'язковим у школах, а іноді навіть у дитячих садках. Наприклад, в Нідерландах діти вже з чотирьох років починають ознайомлюватися з особливостями людського тіла, різницею між хлопчиками та дівчатками, а також елементами дружби. Сексуальна освіта включає такі програми, як «Відносини і сексуальність» та «Довге живи кохання», спрямовані на дітей віком від 4 до 12 років та від 13 до 15 років. У шведських школах ці питання починають вивчати з п'ятого класу, де діти ознайомлюються зі статевим розвитком та мастурбацією [37].

Науковець Дуглас Кірбі провів дослідження [37], проведене в 97 країнах, показало, що якісна сексуальна освіта сприяє збільшенню використання контрацептивів і зменшенню кількості незахищених статевих актів. В Україні, де рівень абортів серед молоді, особливо підлітків, залишається високим, впровадження якісної сексуальної освіти в школах може мати значний позитивний вплив. За даними Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України, у 2020 році ситуація з підлітковими вагітностями та абортами вимагала негайних заходів.

Впровадження систематичної сексуальної освіти може стати ключовим інструментом для зниження цих показників. Такі програми не тільки інформують молодь про безпечні методи контрацепції, але й навчають їх прийняттю відповідальних рішень щодо сексуального життя, що в кінцевому рахунку сприятиме зменшенню кількості підліткових вагітностей та абортів. Важливо також враховувати, що сучасна сексуальна освіта охоплює не лише біологічні аспекти, але й емоційні, соціальні та етичні питання, формуючи у молоді здорові

погляди на стосунки та сексуальність [24] рік у країні зроблено понад 61 тисячу абортів серед жінок, у тому числі й підлітків.

Українські школи не мають окремого предмету, присвяченого «сексуальній освіті» чи «статевому вихованню». Однак у навчальних програмах для різних вікових груп зустрічаються теми, що стосуються репродуктивного здоров'я, сексуальності та міжособистісних стосунків. Згідно з інформацією від MediaSapiens, у змісті загальної середньої освіти наявні елементи, пов'язані із «статевим вихованням, формуванням здорового способу життя та збереженням репродуктивного здоров'я». Наприклад, у навчальних програмах з біології та основ здоров'я для учнів 5-11 класів, а також у факультативних курсах, таких як «Я – моє здоров'я – моє життя» і «Захисти себе від ВІЛ» / «Школа проти СНІДу», зустрічаються складові, пов'язані із статевим вихованням.

Міністерство освіти зазначає, що на уроках основ здоров'я для учнів 6-7 класів розглядаються теми, такі як розвиток підлітків, ознаки статевого дозрівання, культура виявлення почуттів та протидія маніпуляціям. У 8 класі обговорюються питання статі, гендерних ролей, підліткової вагітності та інші аспекти статевого стосунків. У 9 класі вивчаються родинні цінності, ВІЛ/СНІД та інші теми. На уроках біології також розглядаються питання репродуктивної системи людини, захворювань, що передаються статевим шляхом, та інші аспекти репродуктивного здоров'я.

Попри це, ці курси не замінюють комплексної сексуальної освіти, яка охоплювала б усі аспекти цієї тематики, включаючи біологічні, емоційні, соціальні та етичні питання. Для забезпечення повноцінної статевої освіти необхідно створити спеціалізовану програму, яка буде відповідати сучасним викликам і забезпечувати молодь усією необхідною інформацією для здорового та відповідального життя. Міністр освіти Сергій Шкарлет у своєму інтерв'ю зазначив, що окремі дисципліни, присвячені сексуальному вихованню, не вводяться через обмеження у часі. Завдяки існуючим інтегрованим освітнім

програмам та курсам, теми сексуальної освіти включаються в інші предмети. Навряд чи Міністерство освіти і науки впровадить окремий курс з сексуальної освіти в українських школах. Однак, важливо розуміти, що сексуальна освіта не обмежується лише біологічними аспектами статевого розвитку. Вона також сприяє формуванню позитивного ставлення до власного тіла, розумінню важливості здорових стосунків, взаємної поваги та відповідальності.

Сексуальна освіта має включати інформацію про права у сексуальній сфері, захист від будь-яких форм сексуального насильства та надмірних домагань, а також розуміння різноманітних форм сексуальної ідентичності та орієнтації. Забезпечення доступу до адекватної та об'єктивної інформації є важливим кроком у запобіганні дискримінації та насильства, пов'язаного з сексуальністю.

Крім того, сексуальна освіта має сприяти розвитку навичок міжособистісного спілкування, уміння вести відкриті та здорові розмови про секс та стосунки з партнерами. Це допоможе учням уникати неправильних рішень у сексуальних ситуаціях та забезпечить їхнє фізичне та психологічне благополуччя.

Отже, сексуальна освіта є важливою складовою повноцінного навчального процесу та сприяє формуванню здорових та безпечних стосунків у суспільстві.

Згідно з дослідженням, проведеним аналітичним центром CEDOS спільно з Дослідницькою агенцією Info Sapiens у період з грудня 2019 року по червень 2020 року, більшість батьків і вчителів позитивно ставляться до неформальної комплексної сексуальної освіти. Зокрема, 89% батьків і 92% вчителів вважають, що сім'я повинна відігравати провідну роль у наданні дітям сексуальної освіти. Водночас, майже 84% опитаних переконані, що сексуальна освіта має бути інтегрована у шкільну програму. Результати дослідження також показали, що більшість респондентів підтримує ідею початку сексуальної освіти з першого або п'ятого класу. Деякі учасники фокус-групових дискусій навіть висловлювали думку про доцільність впровадження таких уроків вже з дитячого садка. Проте, багато батьків і вчителів висловлюють невдоволення поточним станом сексуальної

освіти у школах, стверджуючи, що вона фактично відсутня. Хоча існують окремі заходи, які можна розглядати як частину сексуальної освіти – такі як виховні години, факультативні заняття, лекції запрошених спеціалістів, кінопокази та підготовка плакатів – їх недостатньо для забезпечення комплексного підходу. Результати дослідження свідчать про те, що в Україні існує потреба в удосконаленні шкільної програми сексуальної освіти. Це має включати систематичний підхід до викладання тем, пов'язаних з репродуктивним здоров'ям, гендерною рівністю, емоційними аспектами стосунків та безпечної поведінки. Для досягнення цього необхідно розробити спеціалізовані навчальні матеріали та провести підготовку вчителів, щоб вони могли компетентно та відкрито обговорювати ці питання з учнями різного віку.

За даними опитування, приблизно 40% вчителів впевнені в своїх знаннях з окремих аспектів сексуальної освіти та в своїй здатності обговорювати їх з учнями. Однак, згідно з висновками аналітиків CEDOS, деякі вчителі, узявши участь у опитуванні та фокус-групових дискусіях, висловлювали стереотипи та помилкові уявлення. Наприклад, 62% опитаних учителів вважають, що дівчата, які вдягаються коротко та наносять макіяж, спонукають хлопців до активного залицяння; 33% вважають, що аборти мають бути заборонені в Україні; 36% вважають, що негетеросексуальна орієнтація потребує лікування; 19% вважають, що діти з ВІЛ не повинні навчатися разом з іншими дітьми. В аналізі CEDOS зазначається, що такі погляди вчителів можуть впливати не лише на їхній спосіб викладання матеріалу під час уроків або позакласних заходів, але й відобразитися на їхній поведінці та ставленні до учнів.

Українські опоненти сексуальної освіти виступають із власними аргументами. Наприклад, на веб-сайті Асоціації сексологів та сексотерапевтів України опубліковано матеріал, де висловлюється думка про необхідність обмеження певних аспектів сексуальної освіти в школах. У тексті стверджується, що сексуальна освіта може бути корисною, але її зміст не повинен включати

обговорення тем, які вважаються неприйнятними, наприклад, поліаморність, полігамія та інші нетрадиційні форми сексуальних відносин.

Автори матеріалу вважають неприпустимою пропаганду гомосексуальних зв'язків та спрощення розуміння сексуальних відносин як лише фізіологічного задоволення без урахування цінностей парності та сім'ї. Крім того, вони заперечують детальне розголошення і надмірну інформацію про сексуальні практики дорослих та можливі сексуальні відхилення. Замість цього, вони пропонують проведення окремих занять з фізіології для хлопців і дівчат, проте залишається питанням, як у цьому випадку учні мають отримувати інформацію про особливості організму протилежної статі.

Також проти сексуальної освіти виступають представники релігійних громад, а у травні цього року в одній зі львівських шкіл заборонили[27] урок сексуального виховання, який мала провести активістка «Феміністичної майстерні» Ксенія Термасіна. Тоді урок активістки, попри те, що домовленість з адміністрацією школи була, скасували під тиском праворадикальних організацій.

Керівниця Центру гідності дитини Українського католицького університету, Христина Шабат, яка є ентузіасткою раннього статевого виховання та співавторкою курсу «Я_й_це»[26], вважає, що сексуальну освіту необхідно вводити ще в дитячому садочку, дозволяючи дітям вивчати це питання з чотирьох років. У такому віці, за її словами, важливо навчити дітей концепції особистої безпеки, які можуть бути представлені «правилом купальника», що показує, що зони під купальником є приватними та не можуть бути порушені ніким. Вона стверджує, що загальне уявлення про «сексуальну освіту» часто викликає асоціації з розмовами про контрацепцію та статевий акт, проте у дитячому садочку й молодшій школі важливо наголосити на безпеці. Шабат переконана, що перед впровадженням сексуальної освіти необхідно насамперед розповісти дорослим про її сутність та ціль, а також навчити вчителів реагувати на дитячі потреби у безпеці та допомозі. Вона також вказує на важливість підготовки інших

інституцій, які надають допомогу, таких як соціальні служби та поліція, для ефективної роботи системи підтримки. Христина Шабат стверджує, що багато людей, які виступають проти сексуальної освіти для дітей, не повністю розуміють її значення, тому її впровадження потребує пояснень та усвідомлення користі.

Христина Шабат вважає, що при впровадженні сексуальної освіти в Україні доцільно використовувати досвід країн, де цей предмет вже успішно впроваджено в освітню систему. Зокрема, вона рекомендує користуватися європейськими документами, такими як гайд від Європейського парламенту «Принципи статевої освіти в Європейському Союзі»[31]. Згідно з цим документом, є п'ять ключових принципів ефективного та якісного сексуального виховання:

1. Комплексний підхід: викладання сексуальної освіти повинно враховувати як фізичні, так і емоційні аспекти.

2. Участь батьків: батьки мають мати можливість активно долучатися до розмов з дітьми на тему сексуальної освіти.

3. Обов'язковість уроків: сексуальна освіта має бути обов'язковою частиною навчального плану, а не факультативною.

4. Відкритий діалог: програми сексуальної освіти мають створювати можливість для вільного обговорення різних тем без табу та упереджень.

5. Кваліфіковані викладачі: вчителі повинні мати не лише знання про сексуальну освіту, але й бути готовими відверто спілкуватися з учнями та ученицями.

Україна також свідчить про зростаючі приватні та громадські ініціативи у сфері сексуальної освіти. Наприклад, сексологиня Ольга Урясьєва в Кривому Розі безоплатно проводить лекції в школах та спілкується з учнями на тему організації тіла, його догляду, фізіологічних змін під час дорослішання, а також розмовляє про інтимні аспекти дорослого життя, згоду, відповідальність та методи контрацепції. Крім того, інші освітні проекти, такі як «Сексінфорія» Юлії Ярмоленко та онлайн-

проект «Вперше», надають доступну інформацію про інтимне здоров'я та інші аспекти сексуального життя.

Загалом, ініціативи з сексуальної освіти в Україні виявляються досить різноманітними та цінними для широкого загалу.

У звіті дослідження проблеми сексуальної освіти в Україні висвітлено широкий спектр поглядів та ініціатив, що стосуються цього питання. Експерти розглянули різні підходи до впровадження сексуальної освіти в освітню систему, наголосивши на необхідності комплексного підходу, включенні батьків у процес навчання та навчанні дітей аспектам особистої безпеки. Крім того, зазначено, що корисно використовувати досвід успішних ініціатив з інших країн, таких як європейські програми статевої освіти. Незважаючи на існуючі протистояння з боку деяких релігійних та консервативних груп, ініціативи громадських організацій та приватних осіб продовжують просувати сексуальну освіту через різноманітні формати, від лекцій та освітніх курсів до онлайн-ресурсів. У цілому, висвітлені підходи та ініціативи вказують на значущість і актуальність питання сексуальної освіти в Україні, а також на потребу у широкому та відкритому обговоренні цієї теми в суспільстві.

2.3 Міжнародний та український досвід впровадження програм сексуальної освіти

Сучасна освіта в більшості колишніх радянських країн залишається відображенням традиційних підходів та стандартів, які виникли в минулому. Після розпаду СРСР питання сексуальності часто ставало предметом різноманітних гасел, але головним механізмом його висвітлення стала радянська пропаганда. Проте, обмежений підхід до цієї теми не привів до позитивних результатів, оскільки статеве виховання зазвичай залишалося поза увагою освітньої системи. Неусвідомленість важливості цього питання сьогодні проявляється у негативних статистичних даних про поширеність захворювань, пов'язаних із статевими

шляхами, небажану вагітність, сексуальне насилля та інші проблеми. Організація статевого виховання учнів є важливим кроком для вирішення цих проблем та формування свідомого суспільства. Невпровадження адекватних заходів національного рівня може призвести до серйозних соціальних та психологічних проблем серед молоді, що загрожує стабільності нації та розвитку громадянського суспільства [12].

Україна, так само як і в більшості країн, не має спеціальної програми з сексуальної освіти в навчальних закладах. Однак в деяких країнах вже існують стратегії впровадження таких програм, і перші кроки у їх реалізації вже зроблені. У країнах з централізованими урядовими структурами, головна увага має бути спрямована на національний рівень, де уряди несуть відповідальність за виділення коштів і координацію програм. У децентралізованих країнах, натомість, важливо залучити підтримку на місцевому рівні. У випадку відсутності централізованої структури програми мають бути узгоджені на регіональному та місцевому рівнях через муніципальні органи управління.

Основна проблема впровадження таких програм полягає у відсутності єдиної стратегії, яка б дозволила досягти мети не лише на національному рівні, а й на рівні Європейського Союзу. Всесвітня організація охорони здоров'я визначає проблематику сексуального здоров'я та поведінки як один із основних напрямків своєї роботи. Важливим завданням є формування відповідального ставлення до сексуальності та позитивного сприйняття її у молодого покоління. Робота з молоддю та пояснення їм позитивних і негативних аспектів сексуального життя є ключовим фактором у зміцненні здоров'я націй [2].

Даний документ, розроблений Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), відповідає на негативні наслідки недостатньої сексуальної освіти у суспільстві. Його мета полягає у поширенні всебічної сексуальної освіти, що передбачає об'єктивну та науково підтверджену інформацію, надану у формі взаємодії, щоб сприяти формуванню навичок та побутової поведінки на основі

отриманих знань. Сексуальна освіта виступатиме фундаментом для розвитку поваги та неупередженого ставлення до кожного індивіда у суспільстві [29].

Сучасна освіта, що надається в учбових закладах, спрямована на освітлення ризиків, пов'язаних із сексуальним життям, таких як небажана вагітність та захворювання, передані статевим шляхом. Проте, цей підхід може створювати негативне уявлення про тему та не стимулювати молодь до отримання більш глибокої інформації та розвитку відповідних навичок. Крім того, популяризація таких питань може викликати незадоволення серед батьків.

Здійснення гармонійного сексуального розвитку у молоді передбачає комплексний підхід до програм сексуальної освіти. Він ґрунтується на розумінні сексуальності як необхідної складової людського потенціалу. В 2008 році експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я представили важливий документ «Стандарти сексуальної освіти». Цей документ розглядається як важлива практична допомога у розробці навчальних планів і наголошує на важливості комплексного підходу до сексуальної освіти. Він містить дві частини: теоретичну і практичну. У першій розглядається зміст сексуальної освіти як ключового компонента навчальної програми для розвитку гармонійної особистості. У другій надається матриця з переліком тем для різних вікових категорій, що сприяє розширенню підходів та практичній реалізації програм сексуальної освіти в учбових закладах. Подібно до соціалізації, сексуальна освіта має починатися ще з народження, щоб допомогти молоді виробити глибоке розуміння своєї сексуальної ідентичності та навичок побудови здорових стосунків. Автори документа чітко визначають принципи, на яких має ґрунтуватись сексуальна освіта, та вказують на результати плідної співпраці осіб, що формують державну політику, вчителів та цільові групи. Серед основних принципів:

1. Програма має бути спрямована на конкретну вікову категорію та враховувати статеву ідентичність.

2. Вона має базуватись на питаннях репродуктивного, статевого та психологічного здоров'я, а також на знаннях про права людини.

3. Сексуальна освіта повинна базуватись на наукових даних та статистиці.

4. Вона має охоплювати не лише окремих індивідів, але й групи та спільноти.

5. Заснована на розумінні загальнолюдських цінностей та різниці між «фемінним» та «маскулінним».

Результатом сексуальної освіти має бути:

1. Формування толерантного та відкритого ставлення до сексуальності та різних способів життя.

2. Повага до сексуальної різноманітності та гендерних особливостей.

3. Усвідомлення власної сексуальної ідентичності та фізіологічних та психологічних аспектів тіла.

4. Здатність шукати медичну допомогу у випадках потреби, включаючи інтимні питання.

5. Розвиток критичного мислення щодо міжособистісних відносин та соціальних норм.

6. Вміння висловлювати свої думки та емоції з питань сексуальності.

Цілком очевидно, що сексуальна освіта - це більше, ніж просто кілька пунктів. Вона є складовою частиною підходу до навчання протягом життя та сприяє цивільній відповідальності. Таким чином, надаючи міцну легітимну базу для програми, вони можуть сприяти формуванню міцніших та більш значущих відносин шляхом підвищення впевненості в собі і розвитку навичок, таких як повага і відповідальна поведінка. Це допомагає молоді вміти ефективно вирішувати складні міжособистісні ситуації [15].

Сексуальна освіта належної якості впливає на цінності, спрямовує партнерів в інтимних стосунках на спільну платформу, що сприяє запобіганню зловживань та

насильства відносинах і сприяє формуванню взаємоповаги та гармонії. Вона є не лише правом людини на здоров'я та доступ до відповідної інформації, пов'язаної зі здоров'ям, але й відповідає міжнародним стандартам, включаючи Конвенцію про права дитини та інші документи. Введення сексуальної освіти в загальну освіту молоді може бути здійснене через нагадування урядам їхніх зобов'язань за міжнародними стандартами. Історично, обов'язкові уроки сексуального виховання вперше з'явилися у Швеції в середині 1950-х років, а потім були запроваджені в інших європейських країнах, таких як Німеччина, Австрія, Данія, і подальшому. У 2018 році багато країн Європи ще не включили сексуальну освіту до шкільних програм. Проте, є позитивні приклади, серед яких варто виділити впровадження курсу сексуальної освіти в Албанії у 2015 році. Незважаючи на опір деяких груп населення, цей обов'язковий курс для учнів від 10 до 18 років був запроваджений. Ключовий документ, прийнятий Міністерством охорони здоров'я, закликав до всеохоплюючої сексуальної освіти, заснованої на правах людини. Роботу над цим курсом проводив Інститут розвитку освіти за підтримки ЮНФПА. Зусилля були спрямовані на підготовку вчителів, використання інтерактивних методів навчання та пілотування нового модуля в чотирьох школах. Результати були вражаючі: як учні, так і вчителі високо оцінили навчання, відчули розуміння концепції сексуальної освіти та готовність до реалізації модулів відповідно до стандартів.

Незважаючи на деякі позитивні зусилля у впровадженні сексуального виховання в освітні програми, існують й випадки, коли це питання стає об'єктом спірів. Одним з основних аспектів для обговорення є зниження віку, з якого законодавчо дозволяється розпочинати інтимні стосунки, і цей поріг щорічно знижується. Наприклад, в Іспанії цей «дозвільний» вік становить 13 років, в інших країнах Європи він коливається від 14 до 16 років. Така ситуація викликає обґрунтовану тривогу серед громадськості і заохочує до пошуку більш ефективних методів сексуальної освіти та просвіти в цілому [4].

Одним із головних завдань у впровадженні сексуальної освіти та розробці програм розвитку є врахування суб'єктивності норм. Те, що в одній країні вважається нормою, наприклад, дозвіл батьків на секс з 13 років, може бути в інших країнах сприйнято як неприпустиме. Ці різниці у культурних та соціальних нормах створюють складнощі у розробці програм. Навіть у межах однієї країни сприйняття суспільством може значно відрізнятись. Тому важливо розробляти програми, які враховують цю різноманітність у сприйнятті. Для забезпечення якості сексуальної освіти активно розробляються програми оцінки, які враховують різноманіття норм та цінностей [5].

ЮНЕСКО представила новий інструмент SERAT для аналізу програм профілактики ВІЛ та сексуальної освіти на рівні початкової та середньої школи. SERAT - це інструмент Excel, який дозволяє збирати дані про такі програми. Головна мета цього інструменту полягає в тому, щоб:

1. Оцінити шкільні програми з профілактики ВІЛ та сексуальності, які відповідають міжнародним стандартам та вже існуючим практикам;
2. Надати дані для вдосконалення або реформування програм;
3. Оцінити ефективність програми, звертаючи увагу на дані про здоров'я та інші соціальні критерії, провівши SWOT аналіз;
4. Представити доступні дані про сексуальну освіту, які будуть зрозумілими, простими для аналізу та доступними для різних аудиторій.

Загалом, сексуальна освіта є актуальною темою, яка викликає дискусії. Якщо в деяких країнах, наприклад, Швеції та США, цей предмет вже включений до освітньої програми протягом десятиліть, то для інших країн, таких як Німеччина та Ізраїль, доцільність його викладання залишається під сумнівом. Незважаючи на це, важливо підкреслити, що освітлення таких тем, як статеве здоров'я та захист від захворювань, що передаються статевим шляхом, є необхідним для підлітків. Сексуальна освіта не лише дозволяє їм уникнути можливих помилок, але й підвищує їхню самооцінку та допомагає контролювати майбутнє. Однак, деякі

батьки продовжують висловлювати опір щодо введення цих уроків у шкільну програму, переконані, що вони можуть сприяти аморальній поведінці [23] Відсутність однозначної відповіді на питання про вік, з якого слід вводити уроки сексуальної освіти, є очевидною. У різних країнах існують відмінні підходи до цього питання: деякі вважають, що це має розпочинатися від 7-8 років, тоді як інші переконані, що це слід робити з 10 років. Проте, дослідники згодні щодо одного: почати якісні дискусії з дітьми слід до їхнього статевого дозрівання, готуючи їх до обговорення більш серйозних та складних тем у майбутньому [29]

Україна поступово розглядає питання сексуальної освіти, проте наразі це лише в окремих випадках. Деякі навчальні заклади додатково включають до своїх програм предмети, які стосуються сексуальної освіти, наприклад, «Гендерні дослідження», та організують заходи з підтримки «Центру гендерних досліджень». Важливим кроком в цьому напрямку стала кампанія «#СтопНасильство», ініційована Міністерством юстиції в рамках проекту «Я маю право», яка мала на меті боротьбу з насильством та популяризацію інформації про можливість отримання допомоги. Проте, не дивлячись на твердження Міністерства освіти про наявність відповідних предметів у шкільних програмах, справжня ситуація складніша. Більшість з цих предметів або не викладаються взагалі, або обмежуються поверхневим описом анатомії тіла. Тому, крім розробки відповідних програм, важливо забезпечити кваліфікований підхід викладачів цих предметів.

Розвиток і підтримка інституту сім'ї є одним із ключових завдань державної сімейної політики. Відбуваючийся в процесі виховання та соціалізації в сімейному середовищі вплив є важливим для держави, проте безпосереднє втручання в сімейні справи здійснюється переважно непрямим шляхом. Одним з головних інструментів цього впливу є освітні платформи у всіх їх проявах.

Зокрема, освіта відіграє важливу роль у контексті сімейного виховання, відповідаючи на потреби сучасного світу. Протягом тривалого часу сфера освіти в

Україні залишалася в основному консервативною, але сучасні тенденції вказують на зміну пріоритетів у державній політиці. Це стосується не лише самої системи освіти, але й суміжних галузей та технологій, які приносять із собою швидкі зміни у технологічному ландшафті.

У багатьох колишніх радянських країнах сучасна освіта ще не повністю відображає нові реалії та цінності. Питання сексуальності після розпаду Радянського Союзу стали предметом обговорень, і радянська пропаганда продовжує впливати на думки та переконання. Проте досвід інших країн свідчить, що впровадження сексуальної освіти є позитивним явищем, яке сприяє соціалізації та формуванню здорових стосунків у сім'ї та суспільстві.

РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ВПРОВАДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

3.1 Опитування як метод соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні

Опитування - це один з найпоширеніших методів збору даних у соціології. Воно базується на анкетуванні респондентів, що дає можливість зібрати широкий обсяг інформації за короткий період часу. Опитування може бути проведене як у формі стандартизованих анкет, так і у формі структурованих інтерв'ю. За допомогою опитування можна оцінити ставлення населення до різних аспектів сексуальної освіти, таких як її зміст, форми впровадження, відповідність віковим групам учнів тощо. Це дозволить отримати репрезентативне уявлення про глибину і ширину соціальної потреби у цьому питанні. Опитування також може допомогти ідентифікувати фактори, які впливають на ставлення до сексуальної освіти, такі як культурні, релігійні або соціальні чинники. Це важливо для розуміння контексту, в якому формується соціальна потреба в цій сфері. При плануванні та проведенні опитування необхідно враховувати різноманітні аспекти, такі як вибірка респондентів, розробка анкети з урахуванням специфіки досліджуваної теми, пілотне тестування анкети, забезпечення конфіденційності та анонімності відповідей, а також аналіз отриманих даних з використанням відповідних методів. Крім того, важливо врахувати можливі обмеження та переваги саме цього методу дослідження, а також провести порівняльний аналіз із іншими методами, такими як спостереження або інтерв'ю, для отримання більш повного розуміння соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні. Давайте розглянемо плюси та мінуси опитування як методу соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні.

Серед переваг застосування методу опитування у дослідженні соціальної потреби є масштабність: опитування дозволяє отримати відповіді від великої

кількості респондентів, що дозволяє отримати широке уявлення про думки і погляди українського суспільства стосовно сексуальної освіти. Також можна розглянути об'єктивність: за допомогою стандартизованих питань і методів аналізу можна забезпечити об'єктивність результатів і виключити суб'єктивність дослідників. Ефективність: Опитування може бути проведене швидко та ефективно, забезпечуючи відносно невеликі витрати часу та ресурсів. Також перевагою є анонімність: респонденти можуть відповідати на питання анонімно, що може сприяти більш відкритому висловленню своїх думок і переконань.

Ключовими обмеженнями є обмеженість питань: опитування може обмежувати можливість дослідити глибину і складність соціальної потреби, оскільки респонденти обмежені вибором відповідей на питання. Суб'єктивність відповідей: Респонденти можуть впливати на результати своїми особистими уподобаннями, досвідом або сприйняттям питань. Одним з головних обмежень є відсутність контексту: опитування не завжди дозволяє отримати повний контекст або пояснення до відповідей, що може ускладнювати їхню інтерпретацію. Підвищений ризик викривання бажаних відповідей: респонденти можуть бути схильні відповідати так, як вони вважають за потрібне, а не відображати свої справжні погляди чи дійсне ставлення.

Отже, опитування має свої переваги і недоліки у контексті дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні. Його ефективність залежить від правильного планування, розробки анкети та аналізу отриманих даних. Розглянемо метод опитування на прикладі дослідження від сервісу UNFPA від 19 листопад 2020 [45].

Згідно з Міжнародним технічним керівництвом ЮНЕСКО щодо сексуальної освіти, комплексна сексуальна освіта визначається як процес навчання, виховання та розвитку, що охоплює когнітивні, емоційні, фізіологічні та соціальні аспекти сексуальності, і базується на відповідній навчальній програмі. Ця освіта спрямована на формування гармонійних особистостей та може запобігати різним

проблемам, включаючи небажані вагітності та гендерно зумовлене насильство. Дослідження, проведене в період з грудня 2019 до червня 2020 року в усій країні, за винятком тимчасово окупованих територій, мало на меті визначити ставлення батьків та вчителів до комплексної сексуальної освіти, а також їхню готовність до участі в ній. Отже, важливо з'ясувати, які умови потрібні батькам і вчителям для більш активної участі в сексуальній освіті дітей і наскільки вони готові до цього. Відповіді на ці питання відображені у дослідженні UNFPA. Батьки відіграють ключову роль у сексуальній освіті своїх дітей та підлітків, оскільки саме з ними діти проводять багато часу, і вони можуть спілкуватися про чутливі теми в більш відкритій обстановці. Проте, часто батьки відчують потребу у власній сексуальній освіті, оскільки не завжди впевнені у своїх знаннях про різні аспекти статевого дозрівання та сексуального здоров'я. У дослідженні вказано, що більшість батьків стикаються з психологічними бар'єрами у спілкуванні зі своїми дітьми на ці теми. Учасники фокус-груп під час нашого дослідження вказували на те, що вони часто не знають, як підходити до своїх дітей та почати такі розмови. Крім того, батьки не завжди впевнені, як правильно реагувати на запитання дітей різного віку. Деякі батьки вважають, що корінь їх невпевненості та психологічних бар'єрів у спілкуванні з дітьми на теми сексуальної освіти полягає в тому, що самі в дитинстві не отримали належної сексуальної освіти. Вони не були розмовляні їх батьками на ці теми, тому вони або не мають достатньої інформації, або не знають, як цю інформацію можна передати. Одним із завдань нашого дослідження було визначити, наскільки батьки взагалі готові говорити зі своїми дітьми на теми, пов'язані з сексуальною освітою. Третина опитаних батьків виявили позитивне ставлення до своєї здатності спілкуватися на всі теми сексуальної освіти зі своїми дітьми. Ще одна третина відчувається впевнено у своїх знаннях і комфортно розмовляє на будь-які теми з запропонованого переліку. Однак 14% не можуть визначитися, щодо яких конкретно тем вони відчувають невпевненість у своїх знаннях, а 19% відчувають некомфортність обговорювати ці питання зі своїми

дітьми. Серед тем, стосовно яких батьки відчують невпевненість у власних знаннях або відчують дискомфорт при їх обговоренні з дітьми, найчастіше було вибрано поліцію - це зазначило 18% опитаних. Тема менструації викликала менше сумнівів, але все ж 12% відповіли, що відчують невпевненість. Інші «складні» теми, які викликали більше уваги, включають сексуальні орієнтації, згоду на секс, прийняття рішень про статеве життя та коректні назви інтимних частин тіла. Експерти вказують на те, що найбільш оптимальним періодом для початку сексуальної освіти є дитинство. Погляди багатьох батьків щодо цього співпадають: 46% вважають, що сексуальна освіта повинна починатися ще з дошкільного віку. Також, дослідження показало різні думки батьків про неформальну сексуальну освіту їхніх дітей. Лише половина батьків (48%) ставляться до цього позитивно. Багато з них висловлюють побоювання щодо діяльності організації, яка надає таку освіту. Щодо сексуальної освіти в школі, більшість батьків (60%) вважають, що вона має бути, і визнають важливу роль вчителів у передачі інформації.

Поміж дослідженням ставлення батьків до сексуальної освіти, увага також спрямована на вчителів. Вони вважають, що сексуальна освіта у школах має велике значення, оскільки часто батьки не мають достатньо часу для проведення таких бесід, не володіють достатньою інформацією тощо. Також, багато разів самі діти не бажають обговорювати такі теми з батьками або не вважають їх достатньо авторитетними. Формальна сексуальна освіта у школах може стати рішенням для дітей із родин менш сприятливих соціально-економічних умов. Щодо бар'єрів, вчителі, так само як і батьки, нерідко стикаються з власною психологічною неготовністю до обговорення таких тем. Крім того, 17% вчителів зазначили, що на шляху стоїть спротив батьків. Деякі педагоги згадують, що на початку своєї кар'єри вони відчували складнощі у говорі на теми сексуальної освіти, але з часом це стало простіше з набуттям досвіду. 46% вчителів вважають, що важливою мотивацією для впровадження сексуальної освіти у школі є підтримка батьків. Також для третини педагогів важливою мотивацією є підтримка адміністрації

школи, Міністерства освіти та інших керівних установ. Цікавість учнів також є одним із поширених видів мотивації. У плані початку сексуальної освіти у школах, 18% вчителів вважають, що вона має починатися з п'ятого класу, а 16% - з першого. На підставі дослідження можна виокремити, що 12% педагогів схиляються до початку сексуальної освіти з сьомого класу, а близько чверті батьків також вибирають п'ятий клас як оптимальний момент для цього. Зауважено, що більшість вчителів почувають недостатньо підготовленими щодо проведення уроків з сексуальної освіти через відсутність вказівок та методичних програм від Міністерства освіти. Вони висловлюють бажання отримати інформацію про досвід інших країн та розробити стандарти викладання цих тем, включаючи правильні терміни для інтимних частин тіла. Проте, водночас, більшість вчителів впевнені у своїх навичках та інформованості для впровадження сексуальної освіти у школі. Важливим висновком дослідження є те, що переважна більшість опитаних – як вчителі, так і батьки – підтримують формальну комплексну освіту у школах. Однак, значна кількість учасників висловлюють незадоволеність станом сексуальної освіти в Україні на сьогоднішній день, вважаючи, що такої освіти зовсім немає. Суспільство продовжує вірити у міфи та страхи щодо сексуальної освіти, проте міжнародні дослідження свідчать про те, що сексуальна освіта не лише не спонукає до раннього початку сексуального життя, але й сприяє використанню контрацепції та запобіганню ризикованої поведінки. Оскільки формальна сексуальна освіта в Україні поки не впроваджена, дослідження намагається з'ясувати, чи підтримують її батьки та вчителі, які є ключовими учасниками у впровадженні ефективною комплексної сексуальної освіти. Таким чином, дослідження підтверджує, що українське суспільство потребує сексуальної освіти для дітей та підлітків. Батьки і вчителі розуміють її важливість. Мета цього дослідження – відкрити широкий діалог у суспільстві, включаючи владу, батьків та вчителів, для покращення сексуальної освіти в Україні. На прикладі дослідженні від сервісу UNFPA ми бачимо, що опитування, як метод соціологічного

дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні є досить дієвим. Кожне опитування може надати багато корисної інформації для аналізу, також показує думку громадян з приводу впровадження сексуальної освіти.

3.2 Апробація результатів дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні

У моїй дипломній роботі ми вирішили важливу наукову задачу, яка полягає у ретельному аналізі існуючої системи соціального регулювання сфери сімейного виховання в Україні та пропозиції реінжинірингу її сучасної моделі, узявши до уваги зарубіжний досвід. Отримані під час написання роботи данні підтверджують досягнення визначених цілей і вирішення поставлених завдань, що дозволяє сформулювати наступні висновки та практичні рекомендації:

Розглянуто практики зарубіжних країн у сфері сімейного виховання та виявлено можливості їх впровадження в Україні. Показано, що досвід країн Європи може бути корисним у вирішенні ряду проблем, таких як підліткові вагітності, насильство в сім'ї та інші.

Результати дослідження підтверджують необхідність вдосконалення системи державного регулювання сімейного виховання в Україні, з огляду на міжнародний досвід. Негативні аспекти, виявлені у кількох країнах, включаючи США, варто враховувати при формуванні політики у сферах сімейного виховання та соціалізації особистості в Україні. Одним із важливих напрямків є інституціоналізація статевого виховання як ключового елемента формування особистості, починаючи з родинного середовища. Пропонується реалізувати соціальну політику сімейного виховання через освітні платформи як ефективний інструмент непрямого впливу.

Дослідження також показало необхідність посилення фінансування у цій сфері. Аналіз фінансування проектів та бюджетного процесу підтвердив, що

державні інвестиції не досягають відповідного рівня. Це свідчить про потребу в удосконаленні системи фінансування для підтримки програм сімейного виховання.

У кожній країні соціальна політика у сфері сімейного виховання має свої особливості та зіткнення з різними перешкодами. Проте необхідність державного регулювання цієї теми є очевидною. Впровадження нових методів та інноваційних підходів може допомогти подолати основні виклики у розробці сучасних виховних стратегій.

Сьогодні для поліпшення становища в країні важливо використовувати ефективні інструменти соціальної політики. Серед них важливе місце займають соціальні цільові програми, які передбачають програмно-цільовий підхід у плануванні процесів регулювання. Соціальна політика у сфері сімейного виховання має на меті створення сприятливих умов для життєдіяльності сімей, підвищення якості їхнього життя, поширення здорового способу життя, збереження генофонду українського народу та проведення профілактичних та освітніх заходів. Для реалізації цих завдань потрібний комплексний підхід, який включає в себе державні та галузеві заходи, зокрема розробку державних цільових програм у сфері сімейного виховання та всіх його аспектів, які враховують стан, норми, цінності та пріоритети сімейного виховання.

На сьогодні існують різні програми, що були висвітлені в цій роботі. Однак, аналіз їхньої ефективності свідчить про те, що вони реалізовані недостатньо якісно за наступними показниками: неправильний вибір методів у процесах суспільних змін; низька результативність самої програми через недоліки у її створенні; неефективна організація теренних досліджень на етапі планування та створення документа, та інші. Ще одним недоліком є фінансування таких проектів. Україна не перша країна, яка стикається з подібною ситуацією, де проводилися спроби впровадження нових методів та технологій або імплементації досвіду інших, більш впливових країн. Однак це є перевагою і можливістю для аналізу можливих помилок та недоліків системи з метою уникнення подібних ситуацій.

Погляд на досвід інших країн може пролити світло на становище у сфері освіти в Україні та сприяти впровадженню нових педагогічних підходів. Це допоможе навчальним закладам та сімейному вихованню краще розуміти значення сексуальної освіти в ширшому, більш демократичному контексті. Освітня система буде розглядатися як установа, яка сприяє гармонійному розвитку особистості через різноманітні форми діяльності, такі як шкільна, позашкільна та позакласна. Також це дозволить створити партнерську мережу з громадськими організаціями, що є однією з оригінальних ідей зарубіжного педагогічного досвіду, для зацікавлення молоді у даній темі та залучення їх участі добровільним шляхом, замість обов'язкового включення цієї теми до навчальних програм.

Під час дослідження було виявлено, що кожна країна має свої унікальні особливості, тому немає універсального методу впровадження такої чутливої теми. Однак створення державної основи для реалізації політики є важливим кроком. Використання соціологічних досліджень, статистичних аналізів та інших інструментів допоможе з'ясувати сучасний стан і можливі шляхи його удосконалення. Крім того, визначення сфери проблем є лише першим кроком до їх вирішення. Рівень фінансування грає також важливу роль. Проте, в Україні держава не виконує свої зобов'язання щодо фінансування. Фінансування проєктів здійснюється за рахунок коштів з різних фондів та за участю волонтерів. Це призводить до високого рівня громадянської активності, що свідчить про загальний інтерес населення країни у цьому питанні.

3.3 Рекомендації щодовпровадженні сексуальної освіти в Україні

Впровадження сексуальної освіти в українському суспільстві - це важлива та чутлива тема. Ось кілька рекомендацій щодо подальших кроків у цьому напрямку: Створення програм та ресурсів: Розробити спеціальні програми та ресурси для людей, які б допомагали їм розуміти значення сексуальної освіти та навички, які вони можуть передати своїм дітям. Проведення тренінгів та семінарів:

Організувати тренінги та семінари з питань сексуальної освіти, де вони можуть отримати не лише інформацію, але й практичні поради з комунікації з дітьми на цю тему. Сприяння відкритому діалогу: Стимулювати відкритий діалог між батьками та школами, щоб забезпечити, що сексуальна освіта вдома та в школі доповнює одна одну, а не дублюється. Залучення фахівців: Запрошувати фахівців з психології, сексології та педагогіки для надання консультацій та підтримки батькам у впровадженні сексуальної освіти. Створення безпечного простору для обговорення: Забезпечте, щоб батьки мали можливість обговорювати свої сумніви, питання та страхи щодо сексуальної освіти без страху від осуду або непорозуміння. Залучення громадськості та медіа: Співпрацювати з медіа та громадськими організаціями для підняття свідомості про важливість сексуальної освіти для батьків та її позитивний вплив на розвиток дітей.

Ці кроки можуть сприяти впровадженню сексуальної освіти для батьків в українському суспільстві та підвищити рівень розуміння та підтримки цієї ініціативи.

Розширення сексуальної освіти для батьків в українському суспільстві - це важливий крок у створенні здорового, відкритого та безпечного середовища для дітей. Сексуальна освіта не обмежується лише біологічними аспектами, вона також включає в себе питання статевої ідентичності, взаємин між людьми, відповідального ставлення до сексуальності та важливості консенту. Багато батьків можуть почуватися невпевненими щодо того, як почати розмову про ці теми зі своїми дітьми. Тому важливо створити для них джерела інформації та підтримки. Тренінги, семінари та ресурси від організацій, які спеціалізуються на сексуальній освіті, можуть забезпечити батьків не лише знаннями, а й вміннями та стратегіями для ефективного спілкування з дітьми на ці теми. Крім того, важливо створити сприятливу атмосферу для відкритого діалогу між батьками та дітьми про сексуальність. Це може включати в себе створення безпечного простору для обговорення, в якому діти будуть відчувати, що їхні запитання та почуття

поважаються та приймаються. Залучення громадськості та медіа також може відігравати ключову роль у підвищенні свідомості про важливість сексуальної освіти для батьків. Рекламні кампанії, статті та програми в медіа можуть допомогти розповсюдити інформацію про користь цієї ініціативи та зменшити стигматизацію дискусій про сексуальність та відносини. У кінцевому підсумку, впровадження сексуальної освіти для батьків вимагає комплексного підходу, що включає в себе як розробку програм та навчальних матеріалів, так і підтримку та підготовку батьків для спілкування зі своїми дітьми на ці важливі теми.

Здійснення сексуальної освіти для батьків українського суспільства є актуальним завданням, яке вимагає комплексного підходу та системної роботи з різними аспектами цієї проблеми. За останні десятиліття суспільство все більше усвідомлює важливість відкритої та довірчої комунікації про сексуальність та відносини, яка починається вже в сім'ї. З метою досягнення успіху в цій сфері, необхідно розглядати не лише педагогічні аспекти сексуальної освіти, але й враховувати культурні, релігійні та соціальні відмінності в українському суспільстві. Тому важливо, щоб програми та ресурси з сексуальної освіти були адаптовані до конкретних потреб та цінностей українських батьків.

Досягнення позитивного впливу сексуальної освіти для батьків може бути досягнуто через проведення тренінгів, семінарів та консультаційних сесій з фахівцями в галузі психології, сексології та педагогіки. Такі заходи не лише забезпечать батьків необхідною інформацією та навичками, але й допоможуть побудувати сприятливу атмосферу для відкритого обговорення цієї теми.

Залучення широкої громадськості та медіа є також важливим аспектом успішної реалізації сексуальної освіти для батьків. Інформаційні кампанії, відео- та аудіоматеріали, статті в масових ЗМІ можуть допомогти підняти рівень свідомості про ці питання та зменшити стигматизацію обговорення сексуальності в сім'ї.

Крім того, важливо враховувати потреби та особливості різних груп населення, таких як батьки з різним рівнем освіти, мігранти, люди з обмеженими можливостями та інші. Програми сексуальної освіти для батьків повинні бути доступними та адаптованими до різних груп населення для забезпечення інклюзивного підходу до цієї важливої теми.

Узагальнюючи, впровадження сексуальної освіти для батьків в українському суспільстві вимагає спільних зусиль з боку уряду, неприбуткових організацій, шкіл та громадськості. Це складний, але надзвичайно важливий процес, який може допомогти забезпечити здоровий та щасливий розвиток дітей та молоді в Україні.

ВИСНОВКИ

У своєму дослідженні я уточнила основні поняття, які є ключовими для розуміння теми, а саме «соціальна потреба» та «сексуальна освіта». Соціальна потреба була визначена як необхідність певних умов, ресурсів чи послуг, які сприяють благополуччю суспільства або окремих його груп. Сексуальна освіта розглядається як освітній процес, спрямований на надання знань та формування навичок, необхідних для здорового та безпечного сексуального життя. Це включає інформацію про сексуальне та репродуктивне здоров'я, взаємини, відповідальність та повагу до прав інших людей.

Я розглянула історію соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти у світі. Було проаналізовано розвиток цього напрямку, починаючи від перших ініціатив у середині 20 століття до сучасних програм. Це дозволило визначити основні етапи та ключові фактори, які впливали на еволюцію сексуальної освіти, включаючи соціокультурні зміни, розвиток науки та техніки, а також зміни в політичних і економічних умовах.

Методологічні засади та принципи дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти стали наступним кроком. Я дослідила різні підходи до вивчення цієї теми, зокрема, кількісні та якісні методи, а також інтердисциплінарні підходи. Особлива увага була приділена принципам етичності та конфіденційності, що є критично важливими при дослідженні такого чутливого питання.

Аналіз реалізації соціальних цільових програм як інструменту практичного вирішення проблем політики регулювання статевого виховання показав, що ці програми можуть бути ефективними за умов належного планування, фінансування та моніторингу. Було досліджено кілька прикладів успішних програм у різних країнах, що дозволило виділити кращі практики та рекомендації для України.

Типи та форми сексуальної освіти, відповідно до особливостей запиту та соціальних потреб дітей, батьків та освітніх установ, були детально розглянуті у дослідженні. Було визначено, що ефективна сексуальна освіта повинна бути комплексною, охоплювати різні аспекти життя та враховувати культурні та соціальні контексти. Також було підкреслено важливість інтеграції таких програм у загальний освітній процес.

Порівняння міжнародного та українського досвіду впровадження програм сексуальної освіти показало значні відмінності у підходах та результатах. Було виявлено, що в Україні програми сексуальної освіти знаходяться на початковому етапі розвитку, тоді як у багатьох країнах Європи та Північної Америки такі програми вже мають довгу історію та високий рівень впровадження. Це порівняння дало можливість визначити ключові елементи, які можуть бути адаптовані для українського контексту.

Розглянувши опитування як метод соціологічного дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні, я виявила, що цей метод дозволяє отримати важливі дані про ставлення різних груп населення до цієї теми. Було проведено кілька опитувань серед вчителів, батьків та учнів, результати яких показали, що більшість респондентів підтримують необхідність впровадження сексуальної освіти у шкільну програму.

Апробація результатів дослідження соціальної потреби впровадження сексуальної освіти в Україні показала, що більшість пропонованих рекомендацій може бути ефективно реалізована у нашій країні. Було проведено кілька пілотних проектів, які підтвердили доцільність та ефективність запропонованих підходів.

Зрештою, на основі проведеного дослідження було надано рекомендації щодо впровадження сексуальної освіти в Україні. Вони включають розробку та впровадження національної стратегії, створення навчальних матеріалів, підготовку вчителів та активну просвітницьку роботу серед батьків та громадськості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бялик О. В. Історія розвитку системи статевого виховання у країнах Європейського Союзу. Вища освіта України : теоретичний та науковометодичний часопис. Інтеграція вищої освіти і науки. Київ: Наука, 2015. 39 с.
2. Біологія сексуальності. URL: <https://necessary.education/biology> (дата звернення 01.03.24).
3. Бялик О. В. Статева просвіта та дошлюбне виховання в США. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. Праць. Вип.12. Ч.2. Київ, Інститут проблем виховання АПН України, 2008. 479 с.
4. Бялик О. В. Статеве виховання молоді в контексті зарубіжного досвіду Зб. наук. праць УДПУ. Умань : СПД Жовтий, 2008. Ч.1. 38–43 с.
5. Бялик О. В. Статеве виховання підлітків в умовах сім'ї. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип.10. Т.2., С.284–290.
6. Бялик О. В. Статеве виховання школярів: європейський контекст : монографія. Київ, РВЦ «Візаві», 2016. 369 с.
7. Бялик О. В. Статеве виховання школярів: вітчизняний та зарубіжний досвід : навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 228 с.
8. Концепція сімейного виховання в системі освіти України на 2012-2021 роки «Щаслива родина»: Схвалено Вченою радою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 14 листопада 2012 року №9. URL: <http://oipopp.ed-sp.net/node/11149> (дата звернення 01.03.24).
9. Концепція сімейного виховання в системі освіти України на 2012-2021 роки «Щаслива родина»: Схвалено Вченою радою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 14 листопада 2012 року №9. URL: URL: <http://oipopp.ed-sp.net/node/11149> (дата звернення 01.03.24).

10. Курс Сексуальна освіта URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EPF+SEXED101+2018_T2/about. (дата звернення 01.03.24).

11. Міністр освіти розповів, чи будуть у школах уроки сексуального виховання. Слово і діло аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/03/novyna/suspilstvo/ministr-osvity-rozpoviv-chy-budut-shkolax-uroky-seksualnoho-vuxovannya> (дата звернення 01.03.24).

12. Обізнаність та ставлення вчительської спільноти і батьків до комплексної сексуальної освіти. CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/researches/obiznanist-ta-stavlennia-vchytelskoi-spilnoty-i-batkiv-do-kompleksnoi-seksualnoi-osvity/> (дата звернення 01.03.24).

13. Обізнаність та ставлення вчительської спільноти і батьків до комплексної сексуальної освіти URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/sexual_education_ua_0_compressed.pdf (дата звернення 01.03.24).

14. Опитування U-Report Україна URL: <https://ukraine.ureport.in/opinion/3260/> (дата звернення 01.03.24).

15. Підліткам про важливе URL: <https://issuu.com/fulcrumua/docs/web> (дата звернення 01.03.24).

16. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Дата оновлення: 25.07.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20180725> (дата звернення 01.03.24).

17. Скільки абортів зробили українки за останні 11 років. Слово і діло аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/01/infografika/suspilstvo/skilky-abortiv-zrobyly-ukrayinky-ostanni-11-rokiv> (дата звернення 01.03.24).

18. «Стоп сексуальна освіта в Україні» Асоціація сексологів та сексотерапевтів України. URL: <https://sexology.org.ua/stop-seksualna-osvita-v-ukraini/> (дата звернення 01.03.24).

19. «Я_й_ЦЕ» – перша в Україні безкоштовна онлайн-програма для дітей про навички безпеки. URL: <https://suspilne.media/lviv/78515-ajce-lvivanki-stvorili-proekt-pro-bezpeku-ta-seksualnu-osvitu-dla-ditej/> (дата звернення 01.03.24).

20. Львівська активістка зазнала цькування з боку праворадикалів через лекцію із секс-освіти Портал ZMINA. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/stateofhumanrightsdefenders2021_reportua_web5.pdf (дата звернення 01.03.24).

21. Bonolo Kelefang. Sexuality education in Sweden. URL: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/17923/gupea_2077_17923_1.pdf (дата звернення 01.03.24).

22. Regional Office for Europe. Country paper on youth sex education in Europe. 2006. URL: <http://www.sexualaufklaerung.de/cgi/sub/fetch.php?id=489> (дата звернення 01.03.24).

23. Cook C. School-based sexuality education in the former soviet union. URL: https://d-scholarship.pitt.edu/36294/1/CookClayborne_MPHThesisApril2019.pdf (дата звернення 01.03.24).

24. K. Beaumont, M. Maguire. Policies for Sexuality Education in the European Union. URL: <http://surl.li/umwjf> (дата звернення 01.03.24).

25. Educational sex ed videos from Sweden (RFSU) URL: <https://sexedrescue.com/educational-sex-ed-videos-from-sweden-rfsu/> (дата звернення 01.03.24).

26. Federal Centre for Health Education. Sexuality Education in The Who European Region / Federal Centre for Health Education URL: <https://who-sandbox.squiz.cloud/ru/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/publications/2018/sexuality-education-in-europe-and-central-asia-state-of-the-art-and-recent-developments.-an-overview-of-25-countries-2018> (дата звернення 01.03.24).

27. (HBSC) – Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді. HBSC-2018: «Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/921/file> (дата звернення 01.03.24).
28. International Technical Guidance on Sexuality Education. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183281> (дата звернення 01.03.24).
29. Planned development and evaluation of AIDS/STD education for secondary school students in the Netherlands: Short-term effects / H. Schaalmaetal. Health Education Quarterly. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8910025/> (дата звернення 01.03.24).
30. Policies for Sexuality Education in the European Union URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT\(2013\)462515_EN](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT(2013)462515_EN) (дата звернення 01.03.24).
31. Kirby D. The impact of sex education on the sexual behavior of young people. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/expert/2011-12_Kirby_Expert-Paper.pdf (дата звернення 01.03.24).
32. Relationships education (Primary) / URL: <https://www.gov.uk/government/publications/relationships-education-relationships-and-sex-education-rse-and-health-education/relationships-education-primary> (дата звернення 01.03.24).
33. Sex education in France URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12343168/> (дата звернення 01.03.24).
34. Sex Education Newsletter (just for parents) URL: <https://sexedrescue.com/newsletter/> (дата звернення 01.03.24).
35. Sexuality education in Germany. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/292203/Sexuality-education-in-Germany.pdf (дата звернення 01.03.24).

36. Swedish system of sex education. URL: <https://www.rfsu.se/om-rfsu/om-oss/in-english/national-work/sexuality-education/about-swedish-sexuality-education/> (дата звернення 01.03.24).

37. UNFPA Україна. Обізнаність та ставлення вчительської спільноти до комплексної сексуальної освіти. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ukr_red.pdf (дата звернення 01.03.24).

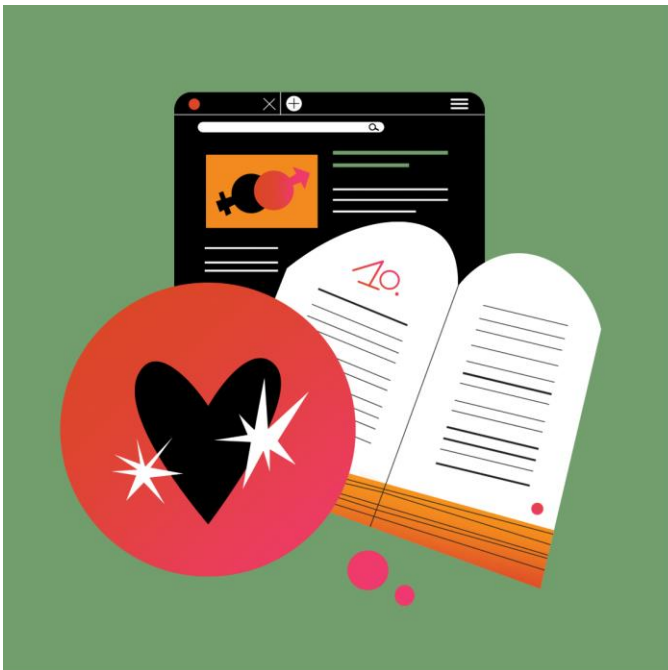
ДОДАТКИ

Додаток А

Які з тем має бути включено до шкільних освітніх програм?

Відповіді	Батьки	Вчителі
Особиста безпека: правила спілкування з незнайомими людьми	77%	73%
Інфекції, що передаються статевим шляхом	73%	70%
ВІЛ/СНІД	71%	67%
Контрацепція	64%	61%
Безпека в інтернеті	64%	61%
Важливість та народження дітей	56%	53%
Прийняття рішення про початок статевого життя	42%	51%
Рівність чоловіків та жінок (гендерна рівність та стереотипи)	41%	45%
Менструації	43%	43%
Коректні назви інтимних частин тіла	42%	42%
Згода на секс	38%	37%
Половці	34%	37%
Сексуальні орієнтації	33%	38%

Джерела, які батьки використовують для підготовки до бесід із дітьми на теми зі статевого виховання

Які джерела ви використовуєте, готуючись до розмов з дитиною на теми зі статевого виховання?

Статті в Інтернеті	28%
Спеціалізовані книжки для дітей з питань статевого виховання	21%
Блоги секс-педагогів, психологів	12%
Спеціалізовані книжки для дорослих з питань статевого виховання дітей	9%
Поради власних батьків	8%
Поради друзів / знайомих	5%
Цим займалися інші члени родини	5%
Тренінги / лекції про те, як говорити з дитиною на такі теми	4%
Онлайн-курси	4%
Користуюсь своїм досвідом і знаннями без звернення до інших джерел	38%
Не звертались до жодних джерел	21%

Підготовка вчителів/ок під час навчання до реалізації статевого виховання в школах

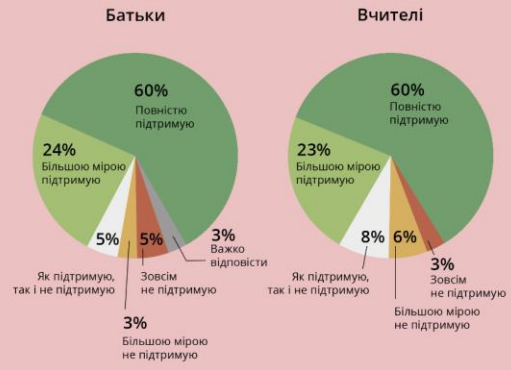
Чи передбачало ваше навчання під час здобуття вищої освіти або підвищення кваліфікації щось із нижче перерахованого?

■ Навчання в ЗВО
■ Курси підвищення кваліфікації

Ставлення до твердження «У школах має бути статево виховання»

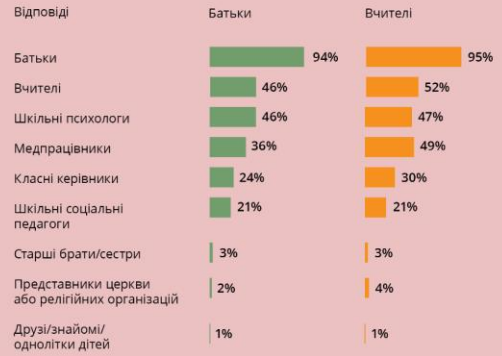

84% батьків
83% вчителів
 загалом підтримують комплексну сексуальну освіту в школі

Хто точно мають бути залученими до сексуальної освіти дітей і підлітків?

Бар'єри в обговоренні з дітьми й учнівством тем про людську сексуальність

Які бар'єри заважають вам говорити з вашою дитиною на теми про людську сексуальність?
 Які бар'єри заважають вам говорити з учнями на теми про людську сексуальність?

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Матюхіна Вікторія Олександрівна, студентка IV курсубакалаврату, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність 054 «Соціологія», адреса електронної пошти vika92267@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальні потреби впровадження сексуальної освіти в Україні» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

14.05.2023

В.О. Матюхіна

Науковий керівник,
к.філос.н., доцент кафедри соціології

14.05.2024

М.А. Кулик